

rAntGroen

België - Belgique
P.B.
WILRIJK 1
8/5124

P106235 - Driemaandelijks tijdschrift van Natuurpunt Zuidrand Antwerpen - oktober - november - december 2014 - jaargang 13 nr. 52

natuurpunt
Zuidrand Antwerpen

www.zuidrand.be

AFZENDER en VU:
Guido Callaerts
Frans De Cortlaan 42
2610 Wilrijk
Afgiftekantoor Wilrijk 1

Bestuursleden en coördinatoren

Hugo Waeterschoot, voorzitter
 en coörd. Beleidswerkgroep
 03/455 22 12 - 0477/33 23 30
hugo.waeterschoot@scarlet.be
 Erlend Hansen, secretaris
 03/457 46 99- erlend.hansen@skynet.be
 Guido Callaerts, penningmeester, coörd.
 ledenadministratie en behaagactie
 Frans De Cortlaan 42, 2610 Wilrijk
 03/828 11 03-callaertsguido@telenet.be
 Rudi Leemans,
 conservator Groen Neerland
 03/828 43 16-rudolf.leemans@telenet.be
 Tuur Wuyts, contactpunt Fort 7
 contact.fort7@zuidrand.be
 03/449 99 11- 0474/55 25 75
arthurwuyts@telenet.be
 Bob Gabriels, webmaster
bob.gabriels@telenet.be
 Lucy de Nave, bestuurslid
 03/237 99 52-lucy.denave@antwerpen.be
 Ronny Deckers, bestuurslid
 0485/55 45 31-ronald.deckers@telenet.be
 Nicole Boussemaere, bestuurslid
 013/30 85 47
nicole.boussemaere@gmail.com
 Maggy Troffaes, bestuurslid
 03/827 83 60-maggy.troffaes@skynet.be

Redactie rAntGroen

rAntGroenverantwoordelijke:
 Guido Van Boeckel
 03/455 01 27-redactie@zuidrand.be

Verslagen te zenden naar:
 Tuur Wuyts
 Mestdaghplein 15/4, 2610 Wilrijk
 03/449 99 11-arthurwuyts@telenet.be

Zuidrand.waarnemingen.be:
 Gilbert Van Ael
 03/827 05 10-gilbert.van.ael@telenet.be
 Veerle De Saedeleer,
vee_saddler@yahoo.co.uk

Verdeling: Guido Callaerts
 contactgegevens: zie bestuursleden

Contact voor geleide wandelingen
 in Fort 7:
 Natuurwandelingen:
 Tuur Wuyts
 03/449 99 11-arthurwuyts@telenet.be
 Monumentwandelingen:
 Philippe Vanhove
 03/825 02 43-philippevanhove@telenet.be

in Groen Neerland:
 Rudi Leemans - 03/828 43 16
Groen.Neerland@zuidrand.be

**Natuurbehoud in Vlaanderen de komende jaren:
 een nieuw vooruitzicht of een simpele bezuinigingstruc ?
 Even bij de burens kijken ... en hopen op lokale steun !**

Uit de eerste contacten tussen Natuurpunt en de nieuwe Vlaamse Regering blijkt dat Natuur en Milieu niet echt op een 'vooraanstaande plaats' staat. De aandacht zou op dit vlak vooral (lees: bijna exclusief) gaan naar natuurgebieden met een Europese erkenning zodat kleinere gebieden, stadsreservaten, verbindingszones, ... naast de prijzen zouden vallen. Toegegeven, Fort 7 heeft zulk een erkenning (via de Europese Habitatrictlijn) maar Groen Neerland en veruit de meeste gebieden om en rond Antwerpen niet. Nochtans is de vraag naar toegankelijk groen groter dan ooit en is er meer en meer overtuigend bewijs dat dit zowel de volksgezondheid als het moreel van de Vlamingen en buurten ten goede komt.

Dit gebrek aan interesse voor Natuur en Milieu is eerlijk gezegd een wat verrassende wending in vergelijking met onze burens. Inderdaad, Europese lidstaten met een goedgevoerde economie en welvaartstaat blijken hier duidelijk anders over te denken. Zowel in Scandinavië, Duitsland als Zwitserland en Oostenrijk is men stellig de mening toegedaan dat Europese habitatgebieden en lokaal groen hand in hand (moeten) gaan en elkander ook nodig hebben. Lokaal groen heeft immers dikwijls een belangrijke verbindingsfunctie vandaar dat het uitstippelen en vooral het behouden van bestaande verbindingscorridors zo belangrijk is. Of had men in Brussel gedacht dat een Ree of een Hazelworm even aan het rode licht zouden wachten om veilig de A12 te kunnen oversteken ?

Deze twee kernsoorten zijn natuurlijk niet zomaar lukraak gekozen en echt tekenend voor wat er aan de hand is. Te Hove komt een grote en gezonde reeënpopulatie voor die (wanneer ze tenminste niet te fel bejaagd wordt), het oude traject van de ex-grote ring (nu pijplijnzone) gebruikt om zich oost-west te verspreiden. Meerdere meldingen te Kontich, Edegem en zelfs het grensgebied met Wilrijk bevestigen dit. De overzijde van de A12 richting Hoboken en Hemiksem biedt nochtans een uitgelezen potentiaal voor deze dieren met een groene vinger die reikt van het Schoonselhof tot het kasteel/golfterrein van Cleydaal en verder door naar Schelle en Niel. Meer dan 500 ha bewegingsruimte... Ware er geen A12...

De Hazelworm is logischerwijs minder mobiel en komt voor op de resterende zandige delen van een glaciale rivierduin, langsheen de kleirand van Hemiksem over Edegem tot Hove en Boechout. Er komen echter enkel lokale, kleine geïsoleerde populaties voor doordat een behoorlijke straat (vb. Prins Boudewijnlaan) of een bebouwde zijde onoverkomelijke barrières vormen. We beseffen het misschien niet ten volle maar zonder verbindingsingrepen zal de volgende generatie deze soort niet meer als lokaal kennen en de populatie waarschijnlijk teruggedrongen worden tot de omgeving van het Moretusbos.

Connecties zijn dus niet alleen belangrijk in de politiek maar ook voor de natuur, zij het van een ander type. Natuurpunt vraagt hiervoor echt meer aandacht ! Het hoeft geen betoog, dat naast deze natuurwaarden, de sociale waarde van lokaal groen ook niet te onderschatten valt. Zelfs een relatief karig begroeid open terrein als Parkspoor Noord heeft de omgeving een geweldige impuls gegeven. Ook in het Park van Eeden (Groen Neerland) zien we een vergelijkbare tendens zij het op veel kleinere schaal. Bovendien bespaart het kosten in de gezondheidszorg door een meer actieve bevolking en er is zelfs onderzoek dat aantoonde dat de algemene criminaliteit daalt wanneer er voldoende open ruimte voorhanden is.

Maar ook op een andere manier 'mobiliseert' de roep naar open toegankelijke ruimte... denk maar aan Ringland en vooral het besef dat lokaal groen belangrijk is in de bestrijding van fijn stof.

Eerlijk, op het vlak van Natuur althans merken we toch wel dat de lokale besturen ons gelukkig andere signalen geven. Zowel te Antwerpen als in Wilrijk gaven de besturen duidelijk te kennen dat voor hen lokaal groen wel degelijk belangrijk is zowel op sociaal als op natuurtechnisch vlak. Er is blijkbaar het besef dat natuur en toegankelijke open ruimte ook thuis horen in de stad en de stadsrand, wil men een gebalanceerde welvaart behouden.

Dat is hoopgevend en daar willen we als afdeling echt wel op bouwen.

Hugo Waeterschoot, voorzitter

Omslagfoto: Grote aardster © GvB
 Foto's p.2: Sint-Jansvlinders © GvB - Koraaljuffer © GvB

Alle betalingen voor onze afdeling dienen te gebeuren op volgende rekening:
BE02 9799 7675 4740 BIC: ARSPBE22 van Natuurpunt Zuidrand Antwerpen.

Op uw betalingen steeds reden van betaling, uw naam en e-mail adres of telefoonnummer vermelden a.u.b.

Fiscaal aftrekbare giften (min. 40 euro) dienen rechtstreeks gestort te worden op rekening **BE56 2930 2120 7588 BIC: GEBABEBB** van Natuurpunt vzw, Coxiestraat 11, 2800 Mechelen met vermelding "Afdelingsfonds 3722, Zuidrand Antwerpen".

Iedereen is welkom op alle wandelingen. Honden zijn niet toegestaan op onze activiteiten.

De gids/leiding treedt op als educatieve begeleider van Natuur- en Milieueducatie Natuurpunt.

- kostendelend vervoer (5 eurocent/km)
wordt op de afspraakplaats georganiseerd

- kindvriendelijke tocht

- inschrijven/aanmelden noodzakelijk

- in samenwerking met vogelwerkgroep Ardea

1 = slentertocht
2 = kleine makkelijke afstand
3 = stevige maar niet moeilijke wandeling
4 = stevige en moeilijke wandeling

1 = algemene tocht
2 = natuurthematocht
3 = specialisatie voor iedereen
4 = determinatietocht

Zondag 5 oktober - 7.30 u.

Zeevogels en najaarstrek in Westkapelle en omgeving

Begin oktober is een ideale periode om langs de kust van Walcheren post te vatten voor het observeren van zeevogels. Bij een stevige aanlandige wind kunnen soorten die normaal boven of op volle zee leven, zoals Jan-van-gent, Drieteenmeeuw, jagers, Pijlstormvogels, alken, Zeekoeten, ... redelijk dicht bij de kust vliegen. Westkapelle, het meest westelijke punt van Nederland, is dan 'the place to be'. Indien het weer meezit, zullen we een groot deel van de voormiddag uittrekken voor het speuren boven zee. We verkennen daarna zeker ook de zeedijk en het achtergelegen natuurgebied 'het Noordervroon'. In dit omvangrijke plas-drasgebied met veel slikrandjes en schorren kunnen we ondermeer uitkijken naar steltlopers. Bij minder gunstige omstandigheden voor zeevogels voorzien we een extra wandeling, bv. in de buurt van de Westkapelse kreek, of zoeken we een telpost zoals 'De Nolle' bij Vlissingen op waar we mogelijk iets van de najaarstrek van zang- en roofvogels kunnen meepikken.

Na de picknick in een lokaal café bezoeken we enkele andere natuurgebieden op Walcheren. Welke precies zal mee afhangen van de voorbereiding en de recente waarnemingen, maar er is alleszins keuze te over: het vroegere waterwinningsgebied

Oranjezon, de duinen van 'de Manteling van Walcheren', de natuurontwikkelingsgebieden langs de Zandvoortweg of de Oude Veerseweg nabij Middelburg, een vogeleldorado zoals de Middelplaten aan het Veerse meer dat telkens weer weet te boeien, ...

Afspraak: we vertrekken met eigen wagens (carpooling - kostendelend) vanop de Bist te Wilrijk om 7.30 u.; we zijn daar 's avonds terug omstreeks 18.30 u.

Mee te brengen: aan het weer aangepaste kledij en stevig schoeisel, lunchpakket, verrekijker; telescoop indien de gelukkige bezitter, fototoestel, 1 euro voor de eventuele toegang tot Oranjezon.

Gids en leiding: Rudy Van Cleuvenbergen - 03/464 05 57

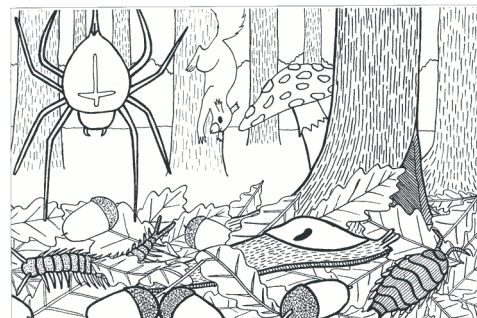
(enkel 's avonds)

rudy.vancluvenbergen@skynet.be

Rudy Vansevenant - 015/32 08 05

Zondag 12 oktober - 10.00 u.

Week van het Bos: wandeling in Uilenbos

Vandaag, gedurende de week van het bos, willen we de typische bosaspecten van het Uilenbos te Hove in de kijker zetten. Het Uilenbos is een onderdeel van de bossen van Moretus op het grondgebied te Hove en ligt er nog steeds vrij ongestoord bij. Het wordt gekenmerkt door vochtige broekbossen en drogere zandruggen met statige eiken en beuken en alle overgangen daartussen. Deze bomen vormen het begin van een belangrijke levenscirkel voor vogels (spechten, uilen, ...). De varens op de bodem vormen daarenboven een uitgelezen schuilplaats voor reeën en in de omliggende akkers zien we regelmatig hazen. Dit bos is zonder begeleiding niet toegankelijk voor het publiek, een unieke kans dus vandaag om het van naderbij te bekijken.

Afspraak: we komen bijeen aan om 10.00 u. aan het waterzuiveringsstation van Hove op de Lintsesteenweg en zijn hier terug omstreeks 12.30 u.

Breng zeker ook je verrekijker mee indien de gelukkige bezitter. Voor de wandeling volstaat stevig wandelschoeisel tenzij bij hevige regenval de dagen ervoor. Dan zijn laarzen noodzakelijk. Tot dan.

Leiding en gidsen: Gerda De Gheselle

Hugo Waeterschoot - 0477/33 23 30

hugo.waeterschoot@scarlet.be

Verzekering: ieder lid is verzekerd inzake burgerlijke aansprakelijkheid bij deelname aan de Natuurpuntactiviteiten. Niet-leden gaan mee op eigen verantwoordelijkheid.

Inschrijving voor de autobustochten: de algemene prijs is 16 euro. Studenten betalen 14 euro. Alle gezinsleden tot en met 12 jaar gaan gratis mee indien vergezeld van ouders.

De eerst ingeschrevenen hebben voorrang indien de deelnemingsprijs betaald werd. Wie na storting niet mee kan, moet zo vlug mogelijk de leiding verwittigen zodat mensen die op de wachtlijst staan, kunnen meegaan.

Indien er onvoldoende inschrijvingen zijn, gaat de tocht door met eigen wagens.

Annulatie bij autobustochten: leden die door ernstige redenen niet kunnen deelnemen en uiterlijk 2 dagen vooraf de leiding verwittigen, hebben recht op een tegoedbon voor een volgende bustocht.

Annulatie bij weekends en reizen: om tijdig vervanging te vinden vragen we u om afzegging zo spoedig mogelijk te melden. Teneinde de kosten te recupereren vragen we steeds 10 % van de totale prijs bij afzegging. Bij afzegging binnen de maand voor de reis dient er minimum 25 % van de totale prijs te worden betaald of de reeds gemaakte kosten indien deze hoger liggen dan 25 %.

Zondag 12 oktober - 14.00 u.

“De Edegemse oudstrijders zijn springlevend”

Op zondag 12 oktober start de ‘Week van het Bos’.

In Edegem gaan wij op zoek naar 100-jarige bomen die de eerste wereldoorlog hebben overleefd. Zij verdienen ook een decoratie. Een natuurgids vertelt hierbij nog heel wat wetenswaardigheden.

Deze activiteit wordt georganiseerd door de gemeente Edegem in samenwerking met Natuurpunt Zuidrand Antwerpen.

Afspraak: om 14.00 u. aan de inkompoort van Hof Ter Linden (dus niet vooraan aan de straat). Einde voorzien rond 16.30 u.

Gids: Marnix Lefranc

Info: -gemeente Edegem: 03/289 26 50,
milieudienst, meester bioklas Manu
- Kris Vos: 03/457 59 38

Zaterdag 18 oktober - 14.00 u.

Monumentenwandeling op Fort 7

Dat Fort 7 zowel qua natuur als qua monument een pareltje is, staat als een paal boven water. De opendeur van april dit jaar demonstreerde de grote interesse voor het Fort en resulteerde in een geëngageerde nieuwe historische gidsenploeg. Via twee wandelingen willen we jullie laten kennismaken met het monument. De eerste wandeling vandaag volgt het zomerparcours. De vleermuizen zijn nog niet in winterslaap waardoor we aandacht kunnen besteden aan plaatsen die we tijdens het winterparcours niet kunnen bezoeken zoals de schouderhoek-caponnières.

Ben je geïnteresseerd om wat meer te weten te komen over de historiek en de architectuur van dit wonderlijke Fortonderdeel van de Brialmontvestiging dan raden we je deze twee wandelingen zeker en vast aan.

Na de wandeling kan eventueel nog even nagekaart worden in het lokaal van Natuurpunt bij een glaasje.

Meebrengen: stevig schoeisel en een zaklamp.

Leiding: Philippe Vanhove

Gidsen: historische gidsenploeg

Zondag 19 oktober - 13.30 u.

Giftige paddenstoelen en paddenstoelenweetjes in park Vordenstein

We zitten nu volop in het seizoen waarin we paddenstoelen massaal aantreffen. Tijdens deze rustige herfstwandeling blijven we hier en daar staan bij deze mooie en mysterieuze organismen. Door de eeuwen heen en zelfs nu nog blijven ze fascineren. Verschillende zijn dodelijk giftig.

Wandel- en kasteelpark Vordenstein is eigendom van het Vlaams Gewest en wordt beheerd door het Agentschap van Natuur en Bos volgens de principes van Harmonisch Park en Groenbeheer waarbij rekening wordt gehouden met de noden van mens, natuur en milieu. Na de wandeling is er mogelijkheid een drankje te nuttigen in parkbistro Oranjerie De Vlinder waar je hartelijk wordt bediend door medewerkers met een beperking en autismespectrumstoornis.

Afspraak: we vertrekken met eigen wagens aan de Bist te Wilrijk om 13.30 u. en eindigen om 16.30 u. ter plaatse. Wie rechtstreeks naar daar wil gaan wordt om 14.00 uur verwacht op de parking van Vordenstein aan de Kopstraat te Schoten.

Mee te brengen: veldgidsen, fototoestel, loep, stevig schoeisel.

Leiding: Lucy de Nave - 03/237 99 52

485/71 73 48 (enkel op de dag zelf bereikbaar)

Gids: Lucy de Nave

Zondag 26 oktober - 13.55 u.

Vogeltocht naar het Noordelijk eiland in Wintam

Dit gebied is nog altijd één van de betere plaatsen in onze regio om naar vogels te speuren. Vanaf de Rupeldijk heeft men een uitstekend zicht op de verschillende plassen en omdat de ganse weg verhard is, is het hele traject vlot te bewandelen. De eerste wintergasten zullen reeds ter plaatse zijn en overtrekkende vogels houden er de spanning in.

Daarom is deelnemen aan deze tocht aan te bevelen en het boottochtje krijg je er nog zo bovenop !

Praktisch: we verzamelen om 13.55 u. op de Bist te Wilrijk en vertrekken stipt om 14.00 u. Boot vaart om 14.30 u. !

Mee te nemen: verrekijker, telescoop, vogelgids en aangepaste kledij (opgelet, het kan daar hard waaien !)

Gids: Wim Roelant - 0477/34 07 11

Leiding: Tuur Wuyts - 03/449 99 11 - 0474/55 25 75

Zondag 9 november - 10.00 u. & 13.30 u.

Groen Neerland werkt !

Onder dit motto organiseren we op zondag 9 november een open deur dag: Iedereen is welkom om mee te werken.

Een unieke kans om gezellig, begeleid door het beheerteam, zowel kennis te maken met de natuur als mee te helpen aan het beheer van het natuurreservaat.

's Morgens werken we van 10.00 u. tot 12.30 u. en 's namiddags van 13.30 u. tot 17.00 u. Je kiest zelf wanneer je werkt en hoelang.

We hooien (verzamelen en wegvoeren van maaisel), we verwijderen houtopslag, we maken houtrillen, onderhouden de omheining, ruimen zwerfvuil op, ...

Kinderen helpen mee of ravotten in de speelnatuur van het park rond het natuurreservaat.

Om 17.00 u. trakteert Natuurpunt op een drink!

Afspraak: aan 't Kot (het schuurtje van Natuurpunt, met vlag), naast de brug over de vijvers, duidelijk te zien vanaf de knotwilgenrij aan de Kleine Doornstraat.

Mee te brengen: kledij die tegen een stootje kan, waterdichte stevige schoenen (liefst laarzen), werkhandschoenen (als je die hebt).

Organisatie: Rudi Leemans - 03/828 43 16 of 0477/69 23 50

Zondag 16 november - 11.00 u.

'De Liereman'

De Liereman eens bezoeken in de herfst is ook een mooie ervaring. Tussen Oud-Turnhout en Arendonk wisselen kurkdroge landduinen en kletsnatte veenmoerassen elkaar mooi af. Die Kempense biotopen bieden al eeuwenlang een goede thuis voor bewoners zoals de Wulp, de Nachtzwaluw en de Zwarte specht.

De Liereman heeft al altijd nauw aan het hart van de mensen gelegen, vroeger om te jagen of om de heide te bewerken, nu voor een fikse wandeling en een lekkere Gageleer!

Voor de wandeling eten we gezellig onze boterhammetjes op in het bezoekerscentrum waar we ook een drankje kunnen bestellen.

Afspraak: we vertrekken om 11.00 u. met eigen wagens aan de Bist te Wilrijk en parkeren dan op de parking van het bezoekerscentrum. Einde omstreeks 16.00 u. ter plaatse. Je kan zelf ook rechtstreeks naar het bezoekerscentrum gaan en wordt dan om 12.00 u. verwacht (Schaarhovenberg 43 – 2360 Oud-Turnhout).

Mee te brengen: verrekijker, veldgidsen, loep, fototoestel, picknick, gepast schoeisel en kledij.

Gids: Luce Vos.

Leiding: Lucy de Nave - 03/237 99 52

(0485/71 73 48 - enkel op de dag zelf bereikbaar).

Zondag 23 november - 14.00 u. Monumentenwandeling op Fort 7

Deze tweede wandeling test voor de eerste keer het winterparcours uit. De bladeren zijn van de bomen verdwenen waardoor we een veel beter overzicht hebben van dit (ex-)militair bolwerk. We besteden deze namiddag bovendien bijzonder aandacht aan een aantal specifieke bovengrondse militaire structuren die door de begroeiing tijdens het zomerseizoen moeilijk waar te nemen zijn. Wist je bijvoorbeeld dat er ook loopgraven waren op het Fort en je deze nog steeds kan waarnemen? Veel van deze structuren werden na de eerste wereldoorlog door-

gevoerd om het Fort aan te passen aan de gewijzigde militaire behoeften.

Na de wandeling kan eventueel nog even nagekaart worden in het lokaal van Natuurpunt bij een glaasje.

Meebrengen: stevig schoeisel en een zaklamp.

Leiding: Philippe Vanhove

Gidsen: historische gidsenploeg

Zaterdag 29 november Behaag...natuurlijk 2014

Zie verder in dit nummer.

Zondag 7 december - 8.00 u. Op zoek naar de Kleine rietgans en bezoek aan enkele Nederlandse vogelgebieden

natuurgebied De Blikken
© Rudy Vansevenant

Het is al weer enkele jaren geleden dat we in onze kustpolders op zoek gingen naar de Kleine Rietganzen. Deze grauwe gansjes hebben hun broedgebied op Spitsbergen; ze komen de winter doorbrengen in Denemarken, Friesland en in onze Oostkustpolders. En wie kan er ons beter op deze tocht begeleiden dan Eckhart Kuijken en zijn vrouw Christine? Al sinds vele tientallen jaren volgen zij het wel en wee van deze ganzenpopulatie en hierover zijn er van hun hand tal van interessante publicaties in verschillende nationale en internationale tijdschriften verschenen. Wij zullen elkaar op het marktplein in Damme ontmoeten en daar zal Eckhart ons de meest recente gegevens over deze vogelpopulatie bezorgen en toelichten. Daarna neemt hij ons met de wagens mee op sleeptouw langs de kleine polderwegen tussen Damme, Oostende en Blankenberge op zoek naar groepen overwinterende Kleine rieten, waarbij we uiteraard ook de andere daar overwinterende ganzen-, eenden- en vogelsoorten niet uit het oog zullen verliezen. Tegen de middag piloteert Eckhart ons naar het bezoekerscentrum in de Uitkerkse Polder, waar we onze boterhammen kunnen opeten met een drankje of een soepje dat daar te verkrijgen is.

Na de middag steken we de grens over om kennis te maken

met enkele interessante Nederlandse vogelgebieden. Eerst bezoeken we de Sophiapolder, nabij Oostburg. Het is een natuurgebied dat enkele kreken omvat en dat vanaf het jaar 2006 ingericht werd als natuurcompensatie voor de verdieping van de Westerschelde. In de winter is het een uitstekende overwinteringsplaats voor talrijke eenden, ganzen en steltloperij; het is tevens een gekende slaapplek voor de Kleine zwanen die er in de omgeving foerageren. We maken hier een kleine wandeling. Vervolgens gaan we naar De Blikken, een weilandenreservaat van 45 hectare dat doorkruist wordt door een aantal watertjes en kreekjes. In het gebied bezoeken we twee schuilhutten van waaruit we de daar pleisterende wintergasten kunnen observeren: Kolgans, Brandgans, Grauwe gans, Smient, Wintertaling, Bergeend en andere soorten zijn hier zeker van de partij. Heel frequent is hier ook de Slechtvalk te zien.

Tegen het donker aan keren we huiswaarts om omstreeks 18.00 u. terug op de Bist aan te komen.

Afspraak: om 8.00 u op de Bist te Wilrijk.

Meebrengen: verrekijker, telescoop, lunchpakket, laarzen bij regenweer.

Leiding: Rudy Vansevenant - 015/32 08 05 - 0475/49 03 68

Gidsen:

- vm: Eckhart Kuijken en Christine Verscheure

- nm: Rudy Van Cleuvenbergen 03/464 05 57 (enkel's avonds)

Kleine rietgans in Uitkerkse Polder

© Rudy Vansevenant

Zaterdag 20 december - 20.00 u.

'Vogels in de kunst' door dhr. Matthias Depoorter

Niets is leuker dan vogels bewonderen in het veld, maar ook tijdens grijze, kille winterdagen kun je nog veel te weten komen over deze creaturen: vanuit een comfortabele zetel in het auditorium van het districtshuis. Deze avond toont Matthias Depoorter je, via werken van Vlaamse schilders (zoals Jan van Eyck tot Roger Raveel), welke rol vogels de voorbije eeuwen speelden in de verschillende lagen van de bevolking en herkennen we de algemene soorten in en rond het dorp. Welke exotische vogels worden er afgebeeld in schilderijen met mensen van adel? Zag een jachttafereel er in de 16de eeuw hetzelfde uit als nu? Maar ook bijgeloof en spiritualiteit komen die dag aan bod. Welke cryptische boodschappen brengen vogels? En hoe beeld je een vogelconcert uit?

Het thema 'Vogels in de kunst' is een wereld op zich. Vogels duiken in de meest uiteenlopende gedaantes op, van nietige bijzaak tot de essentie van een kunstwerk, van een stipje aan de horizon bij de Vlaamse primitieven tot levensechte, gekooide kanaries in het magische werk van Roger Raveel.

Matthias Depoorter is vogelspotter in hart en nieren. Hij is kunstcriticus bij Knack, Openbaar Kunstbezit Vlaanderen en Staalkaart en is medewerker bij de Vlaamse Kunstcollectie.

Hij gaf deze originele voordracht al met succes in Brugge voor Vogelbescherming Vlaanderen en komt nu, op uitnodiging van vogelwerkgroep ARDEA, dit boeiend thema aan ons presenteren.

Laat deze unieke kans niet voorbijgaan en geniet mee van deze bijzondere kijk op vogels!

In de rand van deze voordracht worden de resultaten van de voorbije ARDEA initiatie cursus 'Vogeltekenen' belicht en stellen we tevens – kort – de toekomstige ARDEA activiteiten voor.

Praktisch: aanvang om 20.00 u. in het auditorium Districtshuis, Bist te Wilrijk.

Prijs: leden van Natuurpunt betalen 3 euro op vertoon van hun lidkaart. Liefhebbers van vogels en kunst die geen lid zijn betalen 5 euro inkomgeld.

Coördinator: Luc Van Schoor - 0494/33 63 09

Een initiatief van Vogelwerkgroep ARDEA i.s.m. de Stedelijke Academie Wilrijk, Natuurpunt Zuidrand Antwerpen en Natuurpunt Hobokense Polder.

Zondag 21 december - 18.00 u.

Winterzonnwende op Fort 7

De winter begint maar de dagen worden weer langer. We gaan langzaam maar zeker naar het licht toe. Daar zijn we blij om en dat vieren we vandaag. We beginnen met een wandeling van een uurtje in het natuurreservaat Fort 7. Breng gerust een zaklamp of een lantaarntje mee want het is dan al donker. Misschien hebben we geluk en ligt de natuur er feeëriek wit bij.

Bij de terugkomst wachten een knappend vuur, lekkere jenever en fijne hapjes. Daarna staat dit jaar Gentse waterzooi op het menu, voor de vegetariërs een vegetarische waterzooi.

Inschrijven voor 18 december bij Lucy is noodzakelijk.

Vermeld eventueel of je vegetarisch eet.

Afspraak: de wandeling vertrekt om 18.00 uur stipt aan de 'IJsvoel' op Fort 7, Legerstraat 40 te Wilrijk (schuin tegenover nr. 75).

Mee te brengen: eventueel een lichtje of lantaarn, fototoestel, gepast schoeisel en warme kledij..

Kosten: (ter plaatse aan de leiding te betalen) € 10,00 voor drank, eten en hapjes.

Leiding: Lucy de Nave - 03/237 99 52

(0485/71 73 48 - enkel op de dag zelf bereikbaar)

Vrijdag 2 januari - 14.15 u.

Nieuwjaarswandeling op Fort 7

Is er betere manier te bedenken dan het kersverse jaar in te zetten met een winterse wandeling op ons vertrouwde fort?

Na het stappen gaan we ons opwarmen en iets warm drinken in de IJsvogel. Een pittige Gageleer kan natuurlijk ook evenals een wijntje of een lekker fruitsapje.

Afspraak: om 14.15 u. aan de ingang van Fort 7, Legerstraat 40 (schuin over huisnr. 75). Opgelet vanuit de Jules Moretuslei mag men de Legerstraat niet inrijden met de auto.

Einde van de wandeling omstreeks 16.15 u. Einduur van de drink: afhankelijk van de stemming.

De fortgidsen en het keuken- en bedieningspersoneel heten jullie welkom.

Mee te brengen: kleding en schoeisel aangepast aan het weer.

Leiding: Lucy de Nave - 03/237 99 52

Tuur Wuyts - 03/449 99 11 - 0474/55 25 75

Zondag 4 januari - 8.30 u. Vogelexcursie Zeeland

2015 beginnen zonder de jenevertocht zou ondenkbaar zijn, deze traditie wensen wij in ere te houden!

We gaan op zoek naar wintergasten op de klassieke plaatsen op Tholen maar zoals steeds is het eigenlijke programma afhankelijk van de voorbereiding, het weer en van de informatie die rond die tijd beschikbaar is (waarnemingen.nl).

We verwachten uiteraard de klassieke ganzensoorten, zwanen, steltlopers maar ook roofvogels als Kiekendief, Slechtvalk en Ruigpootbuiserd behoren tot de kanshebbers. Vanzelfsprekend kijken we 's morgens langs de Oesterdam ook weer uit naar de Fratertjes en de Sneeuwgorzen, de wintergasten bij uitstek!

's Middags zorgen we voor een cafeetje waar we onze boterhammen kunnen opeten en ons opwarmen aan een tas soep.

Mis deze tocht niet, Rudy en Luc trakteren jullie zoals al de vorige jaren met een natje en een droogje en samen klinken we op het nieuwe jaar. We verwachten jullie talrijk en wij zorgen alvast voor een spetterend, knallend programma!!

Sneuwgorz - © Rudy Vansevenant

Afspraak: om 8.30 u. op de Bist te Wilrijk.

Meebrengen: verrekijker, telescoop, lunchpakket, warme kledij, stevig schoeisel (laarzen bij regenweer) ...

Leiding: Rudy Vansevenant - 015/ 32 08 05 of 0475/49 03 68

Gids: Luc van Schoor - 0494/33 63 09

**Het verdere programma voor januari 2015 staat momenteel nog niet vast.
Dit zal worden aangekondigd in ons volgende nummer.**

Natuurpunt kalender 2015

De *Natuurpunt kalender* is een verzameling van 13 adembenemende natuurfoto's van de lens van Wouter Pattyn, een bekende natuur- en landschapsfotograaf. De kalender is overzichtelijk ingedeeld en bevat voldoende schrijfruimte. Alle dagen van de week beschikken over dezelfde ruimtes. Voorzien van weeknummervermelding, feestdagen en ophangoog. Met het bestellen van de *Natuurpunt kalender* heeft u niet alleen een steuntje voor het geheugen, maar u ondersteunt ook de goede doelen van Natuurpunt! Ook leuk als cadeautje.

Formaat: hoogte 25 cm (49 cm opgehangen), breedte 24,5 cm, dikte 0,8 cm

Prijs: € 10,00

Kalender 2015

Herfsttrektellingen op de Schelgedijk Hobokense Polder - Coördinator: Luc Van Schoor - 0494/33 63 09 **Zaterdag 4 oktober tot zondag 2 november**

Na de succesrijke reeksen trektellingen van de voorbije jaren worden ook dit najaar, voor de negende opeenvolgende keer, vogeltrektellingen langs de Schelgedijk aan de Hobokense Polder gehouden. We doen zoals gewoonlijk weer mee aan de Europese simultaantellingen die in 2014 doorgaan op zaterdag 4 oktober en op zondag 19 oktober. De telpost Hobokense Polder o.l.v. vogelgids Luc Van Schoor staat bekend als een gastvrije en gemoedelijke plek waar elke geïnteresseerde vogelliefhebber(ster), van zuivere leek tot kenner, steeds van harte welkom is om een paar uur mee te komen speuren naar alles wat voorbij vliegt. Meestal wordt er heel wat gevogelte waargenomen en geteld. Af en toe laten de vogels de tellers letterlijk in de kou staan, maar dan worden de joggers en moppen geteld.

De dagelijkse ochtendtellingen beginnen op zaterdag 4 oktober, tevens meteen de Europese Birdwatch-dag, en eindigen zonder tegenbericht op zondag 2 november.

In principe wordt er dagelijks geteld van 8 tot 12 u, naargelang de weers- en dus ook trekstandigheden. Noteer dat ARDEA tijdens deze periode ook twee trektellingen op een buitenlandse locatie heeft gepland, nl. tijdens de Vogeldriedaagse naar Cap Gris Nez (Fra.) (zie verder). ARDEA doet een oproep om met ieders inbreng van deze herfsttrektellingen een succes te maken! Geef gerust een seintje aan Luc als je wil deelnemen, ook als je twijfelt of de trektelling doorgaat bij minder gunstig weer. Op de Ardea-blog wordt regelmatig nieuws gepost. Op de website Trekstellen.eu kan je de telresultaten volgen. Maar natuurlijk liefst tot kijk op de Schelgedijk!

Praktisch:

- Plaats Schelgedijk Hobokense Polder
- Op 5 min wandelen vanaf Petroleumkaai (parking)
- Fietsen kan vlot tot op de telpost
- Meebrengen: verrekijker, telescoop, vogelgids, fototoestel, (warme)drank...
- Een plooiestoeltje kan ook van pas komen

ARDEA herfstbijeenkomst - Coördinatie: Luc Van Schoor 0494/33 63 09 en Joris Van Reusel 0486/83 62 34 **Zaterdag 4 oktober - 14.00 u.**

Naar goede gewoonte koppelen we een ARDEA-vergadering aan een wandeling in een nabij gelegen natuurgebied(je) dat nog niet voor iedereen zo bekend is. In de herfst nemen we samen een kijkje in de omgeving van Petro-Zuid, waar grote veranderingen op til zijn. Het gebied met de voormalige petroleumindustrie wordt ontwikkeld tot Blue Gate, een 'groen bedrijfsterrain'... Kleine buffergebiedjes tussen de Hobokense Polder, het Kiel en de Ring, en de plas van Waterlink, herbergen voorlopig nog heel wat vogels in kenmerkende biotopen. Daarbij broedvogels als Sperwer, Gekraagde- en Zwarte roodstaart en doortrekkers als Roodborsttapuit en Draaihals. Hoe lang nog? Het gebied wordt momenteel deels gesaneerd. Kom het mee bekijken voor het de schop opgaat.

Aansluitend op deze wandeling gaan we bij pot en pint de toekomstige ARDEA activiteiten onder de loupe nemen en nog even terugblikken wat we de laatste maanden realiseerden.

Daarbij is er zeker ook plaats en tijd voor allerlei nuttige info, voorstellen, vragen en opmerkingen.

Kortom een gezellige bijeenkomst waar elke vogelliefhebber(ster) welkom is en zijn steentje kan bijdragen in de toekomstige werking van ARDEA.

Je kan deze bijeenkomst ook prima combineren met een frisse ochtend simultaantrektelling op de Trekpost Hobokense polder (zie hierboven). Als toemaatje worden daar aan de waarnemers koffiekoeken en warme dranken aangeboden.

Praktisch:

- Vertrek wandeling om 14.00 u. Parking op de Schroeilaan bij Station Hoboken en spoorwegovergang
- De vergadering start om 16.00 u. in de zaal van taverne De Schorren, Graspolderlaan 32, Polderstad-Hoboken. Einde om 18.30 u

Vogeldriedaagse Cap Gris Nez – Frankrijk **10 t/m 12 oktober 2014**

Op twee dagen tijd was deze vogeldriedaagse reeds volzet. De reservelijst wordt niet verder aangevuld

Gids: Luc Van Schoor: 0032 (0) 494 33 63 09

Begeleiding: Wim Roelant 0032(0) 477 34 07 21

ARDEA Infoavond

Regionaal uilenonderzoek 2015

Woensdag 12 november 2014

Bovenzaal CC Moretus, Hoboken, 20.00 - 22.00 uur

Begeleiding: Joris Van Reusel / Luc Van Schoor

Omdat ARDEA vanaf deze winter/vroege voorjaar een eerste en 'verkennend' onderzoek naar het voorkomen van uilen in onze werkingsregio plant, nodigen we iedereen uit die hier aan wil meewerken voor een korte kennismaking met het opzet.

We nodigen hierbij mensen uit die reeds ervaring hebben met uilenonderzoek elders in Vlaanderen, om ons te helpen bij het opzetten van een methodiek en ons met tips en raad kunnen bijstaan.

- Hoe gaan we dit aanpakken?
- Hoe, waar, wanneer observatieveldwerk verrichten? Waar op letten?
- Welke geluiden en sporen zijn markant?
- Hoe delen we onze regio in...?
- Welk materiaal is er nodig, hoe vinden we dat?...

Het is geen lezingavond of cursus (die volgt later in februari), wel een informele ontmoeting om samen dit onderzoek op te starten. Wie dus geïnteresseerd is en bereid om in 2015 een klein of groter steentje bij te dragen tot dit project is zeker welkom!

Graag je komst even vooraf melden aan ARDEA a.u.b.

Luc: luc.vanschoor@scarlet.be - 0494/33 63 09

Joris: info@jupiter24.be - 0486/83 62 34

Zeevogelsafari – Zeevogels spotten op de Noordzee (NL- B)

23 november - 5.20 u. - Coordinator: Joris Van Reusel, info@jupiter24.be -0486/83 62 34

Van varen kan je ziek worden. Maar je kan er ook heel gelukkig van worden. Dat gebeurt bijvoorbeeld als je in de late herfst van op het dek van een boot kan genieten van prachtige zeevogels die heel dicht langs je heen glijden.

Zo'n mogelijkheid willen we alle vogelliefhebbers en natuurfotografen aanbieden en we gaan daarvoor letterlijk in zee met de Nederlandse organisatie Delta Safari die hier al enkele jaren ervaring mee heeft. Ze gebruiken een oude vissersboot die tot voor kort enkel nog vaarde met sportvissers. Sinds het visbestand in de Noordzee (haring, kabeljauw,...) er erg slecht aan toe is valt er aan de sportvisserij op zee echter geen cent meer te verdienen. Maar gelukkig zijn er nu dus de vogelaars die geregeld op zeesafari gaan. Afhankelijk van het weer krijg je zo heel wat soorten voor de lens die je op het vaste land nooit of slechts heel uitzonderlijk, of van zeer ver te zien krijgt. Alken, Zeekoeten, Jan-van-genten, Jagers, Pijlstormvogels, allerlei meeuwen en sterns, bruinvissen en zeehondjes.... worden heel vaak gezien. Soms zijn er heel onverwachte dingen te zien, zoals trekkende roofvogels of uilen boven zee.

Organisatie: exclusief voor ARDEA houdt Delta Safari voor de trip van 23 november een beperkt aantal plaatsen vrij! Wij hebben het vorig jaar zelf uitgetest en het moet gezegd: het is een geweldige ervaring.

Dus niet twijfelen als je denkt dat dit iets voor jou is. Wie mee wil moet écht wel waanzinnig vroeg uit de veren want om 7.00 u. vertrekt de boot uit de haven van Neeltje-Jans in Zeeland. Die is daar om 17.00 u. terug. Voor kinderen zonder buitengewone vogelinteresse is deze lange activiteit niet meteen een aanrader.

Inschrijven: deelnameprijs is € 50. Inschrijven kan door zo snel mogelijk een mailtje te sturen naar Joris Van Reusel met vermelding van naam, telefoonnummer, adres en aantal personen + vermelding of u met eigen wagen kan rijden. De inschrijving is pas definitief als de betaling van € 50 is gebeurd op rekening BE81 5230 8065 0424 van ARDEA - NP Hobokense Polder, met referentie Zeevogelsafari + het aantal personen. De deelnemers ontvangen vooraf een briefing.

Praktisch:

- Vertrek om 05.20 uur op de parking van de Kristus Koningkerk, Jan De Voslei (Kiel)
- Terug daar tegen 19.30 uur.
- Kostendelend rijden à 7 eurocent/km.
- Toiletten zijn voorzien op de boot, ook voor dames.
- Lunchpakket meenemen, maar warme drank en soep is aan boord te koop
- Warme waterdichte kledij is nodig
- Verrekijkers en camera's dien je goed te kunnen inpakken tegen regen en zeewater.

Internationale Wildwatervogeltellingen (WVT)

(duikers, futen, aalscholvers, reigers, zwanen, ganzen, eenden, rallen, steltlopers, meeuwen facultatief)

18-19 oktober / 15-16 november / 13-14 december / 17-18 januari / 14-15 februari / 14-15 maart

Sinds begin jaren tachtig worden in Vlaanderen elke winter zes midmaandelijke tellingen georganiseerd (periode oktober-maart). Het doel van dit lange termijn monitoring-project is om een inzicht te verkrijgen in de aantallen, de trends en de verspreiding van watervogels die tijdens de winter of de trekperiode in onze waterrijke gebieden verblijven. De coördinatie van de tellingen en het beheer van de gegevensbank is in handen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek. Het invoeren van de gegevens in de databank gebeurt online via een webapplicatie.

Ook in onze regio wordt de komende winter weer mid-maandelijks geteld in de verschillende forten, in de Hobokense Polder en ook op de waterplas van Waterlink op 't Kiel. Het park de Kielse Vest zal ook (terug) systematisch worden onderzocht. Dit levert niet meteen spectaculaire waarnemingen van zeldzame vogelsoorten op, maar het geeft toch inzichten in de wijzigende situatie van vogelsoorten als kuifeend, wintertaling en meerkoet. Ook het belang van waterrijke biotopen, zeker in onze verstedelijkte omgeving, wordt er door aangetoond.

Elke natuurliefhebber is erg welkom om eens mee te gaan tellen met de 'vaste tellers' die dit al jaren doen. De tellingen gebeuren bij goede weercondities, wat de precieze planning op voorhand bemoeilijkt. Geïnteresseerden nemen daarom best zelf vooraf contact op met één van de vaste tellers, zie de Ardea-blog.

Telgebieden

Hobokense Polder: andre.van.langenhove@telenet.be - 0486/82 68 22

Waterlink Aquafin: peter.bastiaensen@gmail.com of Joris Van Reusel - 0486/83 62 34

Fort VII, Fort VIII en Schoonselhof: peggy.beers@telenet.be - 0485/52 81 25

Forten V en VI: marc.hofman3@telenet.be - 03/448 30 68 - 0494/56 01 07

Park Kielse Vest: jan_de_bie@telenet.be - 0479/97 67 03

Vogelwaarnemingen - Regio Zuid Antwerpen:

het verslag van Luc Van Schoor kan je terugvinden op de ARDEA website.

LYNX HD

8x30
10x30

DE NIEUWE KITE LYNX HD
DOOR NATUURPUNT VERKOZEN TOT
DE BESTE VERREKIJKER VAN HET JAAR !
UITZONDERLIJKE LEDENKORTING!

Sights of Nature

Natuurpunt Optiekshop
Sights Of Nature
Pieter De Conincklaan 108
8200 Brugge
T 050 31 50 01
F 050 31 68 47
www.sightsofnature.be

In Brugge vindt u de enige speciaalzaak van de Benelux voor verrekijkers, telescopen en microscopen. Sights Of Nature is reeds 30 jaar een begrip in binnen- en buitenland. U ontdekt er het volledige gamma van topmerken zoals Swarovski Optik, Kite Optics, ... In de winkel staat men garant voor deskundig advies en de beste service. In het eigen atelier kan u terecht voor alle herstellingen van hedendaagse maar ook uw oude optische instrumenten.

Sights Of Nature is officieel partner van Natuurpunt en ook gekend als de Natuurpunt-Optiekshop. Leden genieten er niet enkel korting...
Via elke aankoop schenken zij ook een grote bijdrage aan de werking van Natuurpunt!

De Groote Vergrijzing

ARDEA nieuws herfst 2014

Oorlog! Grote oorlog! Dat moet er maar eens van komen, roep ik boos tegen mezelf nadat mijn zoon M. mij op de avond van zijn eerste schooldag kwam vertellen waar ze binnenkort met hun klasuitstap naar toe gaan. Te midden van alle eerste wereldoorlogherdenkingen trekken de zesdejaars naar een Ardense burcht om er te leren over de middeleeuwse kruistochten, ridders en foltertuigen. Die duizenden kinderen kunnen immers niet met zijn allen te samen onder de Ieperse Menenpoort gaan staan, dus enige variatie op het thema is welkom en op zich geen reden tot boosheid. Maar toen volgde het programma: we gaan er naar een roofvogelshow kijken, klonk het helemaal niet enthousiast.

Dat gebrek aan enthousiasme is vrees ik wat atypisch voor een kerel van zijn leeftijd die een roofvogelshow wordt aangeboden. Heel wat kinderen zullen zeker uitkijken naar de Witte Potteruil, de Grote Afrikaanse Gier, de Supersonische Valk en de Chinese Woestijnbuizerd. En dat kan je hen niet verwijten als het hen door de Groote mensen, zijnde schoolmeesters en onderwijsdirecties wordt voorgeschoteld. Die pikken dan weer in op kant en klare 'educatieve' arrangementen die op grote schaal gepromoot worden, en waarvan bezoeken aan roofvogelshows en valkeniers meer en meer stevast deel uit maken. De in wol en leder geklede heren goochelen en toveren er voor een vrolijk publiek met uiterst zeldzame, bij wet beschermde en met uitsterven bedreigde vogelsoorten als Kerkuilen, Sakervalken, Oehoe's en Kleine torenvalken, afgericht als poedels. De indrukwekkende show wordt schaamteloos meermaals per dag opgevoerd, waarna de vogels in kooitjes mogen bekomen van de stress. Deze praktijken komen niet enkel voor in de Ardennen maar ook in de Kempen, in pretparken en zelfs in de Antwerpse Zoo. Het is onbegrijpelijk hoe deze uit de tijdse voorstellingen anno 2014 nog gedoogd worden, hoe dieren worden uitgebuit en misbruikt. En vooral hoe weinig men in het onderwijs stilstaat bij de impact er van op kinderen: het beeld van een roofvogel als een kunstjesmakend dier, streng gecontroleerd door dominante mensen wordt op hun jonge netvliezen geplakt met veel wow's en ooh's. Ga dat maar eens recht trekken, als leraar biologie, JNM-monitor of Natuurpunt-natuurgids!

Daarom mag de oorlog verklaard worden aan alle roofvogelmisbruikers, in shows en tv-programma's, in kwekerijen, marktkramen en handeltjes maar ook in huis- en tienerkamers! Daarom lanceerde Vogelbescherming Vlaanderen onlangs de Groote actie 'een kerkuil is geen huisdier' (1) die u absoluut moet steunen. Daarom veroordeelde een Gentse rechtbank deze zomer eindelijk een internationaal netwerk van vogelhandelaars tot fikse straffen. Daarom kunnen kinderen beter klassikaal een VOC bezoeken waar misbruikte Oehoe's en Buizerds worden opgevangen (zoals we in juli deden). Daarom kunnen scholen beter een peterschap opnemen van een roofvogelbeschermingsproject (zoals gieren of Slechtvalken). Daarom moeten we ook als natuurbeschermingsorganisatie nog meer inspanningen doen om dat jonge volkje ook geboeid te krijgen met een biddende Torenvalk boven de berm van E17, een trekkende Buizerd of een in het nabije bos roepende Bosuil.

Tijdens de voorbije ARDEA-activiteiten daagden gelukkig enkele erg door de natuur en vogels geboeide kinderen op. Tekenen, vogels ringen, een opvangcentrum bezoeken, een tocht in de schemering op zoek naar Nachtzwaluwen, bieden kinderen een soort wow-ervaring die best kan concurreren met de circusshows. Hopelijk sleuren jonge ouders en leerkrachten hun spruitjes ook eens mee naar een trektelling, een watervogeltelling of een vogelexcursie (bijvoorbeeld naar het altijd boeiende Wintam, met de boot!). En we hopen natuurlijk tijdens de Slothappening van de Ledenwervingscampagne op 28/09 ook wat jeugdig volk te kunnen charmeren met ons fonkelnieuwe A.O.A.O – Game (ARDEA OBSERVER Action One) op de Scheldedijk. Met ons telescopisch schietgerief mikken we dan op meeuwen, bonte en andere strandlopers die in deze tijd van het jaar volledig vergrijsd in grote getale doortrekken. Die vergrijzing is een uiterst geraffineerde camouflagetechniek: de 'countershading'. De witte onderzijde zorgt voor een 'tegenschaduw' als het licht reflecteert op het water of het zand, zodat de vogels zowel onder- als bovenaan grijs zijn en als één heel egale neutrale figuur verdwijnen in de achtergrond. Dàt natuurlijk vogelvernuft hebben oorlogsgenieurs onderzocht en toegepast bij de camouflage van vliegtuigen, bommen en schepen. De jaarlijkse Groote Vergrijzing bij o.a. Rosse grutto's, Krombekken, kanoeten en andere Kemphanen is dus een fascinerend maar voor beginnende vogelkijkers wel wat vervelend fenomeen (zo leerden we op onze Steltloperstocht). De andere vergrijzing, die waar ik zelf mee te maken heb als ik in de spiegel kijk, is voor ARDEA maar ook voor Natuurpunt een problematisch fenomeen waartegen alleen een injectie met jong bloed opgewassen kan zijn. Zoniet verdwijnen we zelf geheel in de achtergrond en is de strijd voor natuur- en vogelbescherming straks nog enkel een reeds bij voorbaat verloren virtual game.

Kom dus met de (klein-)kinderen naar de dagelijkse vogelshow in je eigen straat, je nabije buurtpark of één van de ARDEA-activiteiten die je elders in de kalender of op de ARDEA-blog vindt. Tot dan!

Joris Van Reusel
ardea@hobokensepolder.be

(1): zie de campagne op Vogelbescherming.be

Het Wilrijkse Park van Eeden wekt de interesse van veel wandelaars: de ouders wandelen in het park, de kinderen leven zich uit op de avontuurlijke speelconstructies. Groen Neerland, het natuurlijke hart van het park, is enkel onder begeleiding toegankelijk maar Natuurpunt Zuidrand heeft nu een wandelroute uitgestippeld, rond Groen Neerland, van waar de wandelaar een mooie inkijk heeft in het natuurreservaat. De wandeling is 6 km lang en loopt door nog 3 andere natuurgebieden in de zuidrand: Fort 6, het Ferrarisbos Mariënborgh en het parkgebied aan het Geitenpad.

En wie realiseert dat allemaal? Juist, de beheerploeg van Natuurpunt Zuidrand. De natte zomer heeft ons (nog) niet gehinderd: dit jaar hebben we in Groen Neerland en omstreken tot nu toe meer dan 600 manuur gepresteerd, honderden handen met maaibalk, bosmaaier en kettingzaag, met rijven, rieden en kniptangen.

Het startbord van de wandeling werd geplaatst aan de parking van Mariënborgh en wegwijzers verduidelijken de wandelroute waar nodig. Om de inkijk vanaf het wandelpad op Groen Neerland te realiseren en te behouden werd gemaaid, geknipt en getrokken (wilgentenen). Het onderhoud van de grachten is afgerond. We profiteerden van de lage waterstand van de westelijke antitankgracht om overhangende takken, wilgen- en elzenopslag te verwijderen. De beheerploeg verwacht daar in het voorjaar Veenwortel, Waterranonkel, Waterweegbree, Zwanenbloem, Beekpunge, Waterviolier, ...? Wij zijn benieuwd.

In de herfst gaan we verder met maaien en opruimen van boomopslag

om het open karakter van de graslanden en struwelen te behouden.

Meehelpen aan dit project is eenvoudig: mailtje aan rudolf.leemans@telenet.be

Tot binnenkort!

Sinds de vorige rAntGroen is er weer een en ander te melden voor het reservaat. Op 21 mei had de Wielewaal het fort uitgekozen om er even te verpozen en wel tussen de boomtoppen op het Hoofdfrontgebouw. Via de GSM van de waarnemster kon ik de melancholische zang van deze schuwe prachtvogel horen. Bedankt Anita ! Een ander heuglijke gebeurtenis was het horen van de zang van de Kleine karekiet in ons bescheiden rietveldje aan het vestingwater, want, vergeet niet, op de helling van het glacis hebben we een nog kleiner rietveldje ! De vogel zelf liet zich niet zien. Alleen op 6 juni werd deze vogel gehoord. Weer een exemplaar dat even de omgeving kwam verkennen. Volgend jaar een nieuwe poging ? Laat ons hopen.

Een aardig tafereeltje was een familie Bergeend met 11 jongen. Wist u dat deze jongen, eens ze een paar dagen oud zijn flink kunnen duiken ? Als een kurk komen ze nadien terug aan de wateroppervlakte. Mooi en spannend om te zien hoor !

Toen de beheerploeg op zaterdag 14 juni volop aan het werk was in de buurt van de loskade en een groepje leden van de Bond Verantwoorde Natuurfotografie op bezoek waren werden we getraakteerd op de verdragende zang van de Koekoek ! Ook dit was een éénmalige waarneming.

Op botanisch gebied konden we een mooi exemplaar noteren van de Brede wespenorchis op Ground Zero. Deze plant komt meer voor zult u opwerpen maar dit was toch een heel fraai exemplaar.. Op dit terreintje kleurde het Echt duizendguldenkruid een bescheiden oppervlakte met zijn tere roze bloemetjes. De

meeldraden van dit kleine plantje zijn mooi “getorst” en het brengt stoffijne zaadjes voort.

Op een geplagde proefstrook voor de loskade komt een vrij hoge kaarsrechte maar toch onopvallende plant voor nl. de Wouw. Hij bezit kleine geel-groene bloempjes. Vroeger werd deze plant gekweekt om zijn gele kleurstof (luteoline). Dit jaar keken te vergeefs uit naar het Zilverschoon dat vroeger aan de rand van de betonweg van het weijte voor het oventje stond.

Nu het minder prettige nieuws. Op 29 mei stelden we inbraak vast in ons lokaal de IJsvogel. De dader/daders doorzochten wel het gebouw maar vonden blijkbaar niets naar hun gading. Op 24 juli was het weer prijs, toen stelden we vast dat inbrekers er met materiaal voor nachtvlinderonderzoek vandoor waren gegaan. Dubbel jammer voor Leo Janssen die voor de 2e maal zijn materiaal kwijt was. Eerst op de Hobokense Polder en u dus op het Fort. Om moedeloos van te worden, toch nam Leo dit filosofisch op.

Beveiliging van ons Fort is nu een aandachtspunt voor het bestuur..

In memoriam Mon Miroen

14 februari 1926 - 2 augustus 2014

Wellicht zijn er vele leden vandaag die Mon niet meer gekend hebben. Nochtans heeft hij zeer veel voor onze afdeling betekend. Gedurende vele jaren was hij penningmeester van toen “Wielewaal Antwerpen Zuid”. Hij volbracht deze taak minutieus en alle rekeningen klopten tot op de (toen nog) frank! Hij waakte over de kas als over zijn eigen portemonnee en iedere uitgave moest goedgekeurd en gedocumenteerd worden. Die graad van perfectie uitte zich ook in de gewetensvolle uitvoering van zijn job als sociaal controleur bij het Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, waar hij uiteindelijk zijn loopbaan als directeur bij het hoofdkantoor in Brussel afsloot.

Toen ons ledentijdschrift “De Kijker” zonder redacteur viel, wist Mon Nora, zijn medewerkster op het ministerie, te overhalen om samen met hem de redactie van het tijdschrift te verzorgen. Dat hebben ze gedurende meer dan 5 jaar steeds vlotjes voor mekaar gekregen.

Zonder Mon was ook ons lokaal “de IJsvogel” op fort 7 er niet geweest, althans niet zoals we het nu kennen. Toen we het zo’n 25 jaar geleden van het ministerie van defensie ter beschikking kregen zag het eruit als een uitgeleefd krot, met een lekkend dak, kapotte ramen, vochtige muren, ... Mon heeft, samen met zijn zoon Marc en nog een aantal andere Wielewalers die hij wist op te trommelen, maanden aan een stuk keihard gewerkt tot het weer bruikbaar was en onze afdeling zo, voor het eerst in haar geschiedenis, over een eigen lokaal kon beschikken. Op 9 juni 1990 werd het door de toenmalige Voorzitter van de Wielewaal, Rik Franckx, officieel geopend.

Naast de Wielewaal was Mon ook nog actief bij Urania, de volkssterrenwacht in Hove en maakte van de steeds toenemende “lichtvervuiling” één van zijn strijdpunten. Nadat hij nu zo’n 20 jaar geleden, en op pensioen, zijn activiteiten in onze afdeling stopte, heeft hij zich nog gedurende vele jaren ingezet voor OKRA, waar hij tal van activiteiten organiseerde en als self made computer specialist vele gepensioneerden in de wereld van de PC introduceerde. Mon heeft dus steeds een intens, zeer actief leven geleid, in zijn vrije tijd steeds ten dienste van verschillende verenigingen.

Mon, we zijn je dankbaar voor al wat je voor onze afdeling gedaan en betekend hebt. Rust in vrede!

Rudy Vansevenant

Behaag...natuurlijk 2014

een actie van de stad Antwerpen (Ecohuis), de milieuraden van Edegem en Hove en Natuurpunt Zuidrand Antwerpen

Natuurlijk "behagen"

De jaarlijkse promotieverkoop van streekeigen struiken, hagen en bomen komt er weer aan. Deze actie is een samenwerking tussen de stad, de milieuraden van Edegem en Hove en Natuurpunt. Er wordt hierbij veel aandacht geschonken aan de promotie van **autochtoon plantmateriaal** aangezien deze sterker zijn en minder gevoelig voor aantasting. Een plantensoort is inheems als Vlaanderen binnen het natuurlijke verspreidingsgebied van de soort ligt. En zoals vorig jaar hebben we ook aandacht voor **wilde bijen**.

Je kan je bestelling plaatsen bij de milieudiensten van Hove of Edegem of rechtstreeks bij Natuurpunt Zuidrand Antwerpen, middels bijgaand formulier.

Meer informatie kan je vinden op users.telenet.be/behaag/. Het inschrijvingsformulier evenals onderstaande tekst kan je ook downloaden van www.behaag-Antwerpen.be of de website van de afdeling www.zuidrand.be

1. Haagpakketten

Welke planten?

Er worden 12 verschillende pakketten aangeboden, naargelang de ruimte die je wenst te beplanten. Het plantgoed van de pakketten is tussen 80 en 100 cm hoog. (De taxus is lager, zie verder.) De prijzen van de pakketten liggen door de massale samenaankoop veel lager dan de marktprijs. Bovendien leert de ervaring ons dat door de boomkweker zeer degelijk plantmateriaal geleverd wordt.

Pakket 1. Houtkant - € 7.

Wie over voldoende ruimte beschikt (een strook van ongeveer 20 m lang en 3 m breed), kan zich aan een houtkant wagen. Het onderhoud is zeer beperkt: een kapbeurt om de 5 à 10 jaar.

Soorten: Zomereik, Haagbeuk, Winterlinde, Zoete kers, Vogelkers, Lijsterbes. 12 planten: 6 soorten, 2 planten per soort. Goed voor 20 m.

Pakket 2: houtkant voor natte, moeilijke grond - € 6,50.

Een houtkant als pakket 1, maar met soorten die bestand zijn tegen een vochtige bodem.

Soorten: Zwarte els, Grauwe wilg, Schietwilg, Boswilg, Gelderse roos en Hazelaar. 12 planten: 6 soorten, 2 planten per soort. Goed voor 20 m.

Pakket 3. Geschoren (doornloze) haag - € 13,50.

Een echte omheiningshaag, waarvan de hoogte afhankelijk is van zijn functie. Deze haag wordt meestal 2x per jaar gesnoeid: voor en na de zomer. Daardoor kan men de haag de gewenste vorm geven. Bloemen en bessen krijgen echter geen kans uit te groeien.

Soorten: Wilde liguster, Veldesdoorn, Olm (Veldiep), Rode kornoelje, Haagbeuk en Gelderse roos. 24 planten: 6 soorten, 4 planten per soort. Goed voor 8 m.

Pakket 4. Doornhaag - € 13.

Ondoordringbare haag voor afscherming. Minimale snoei voor

bloem en vruchtvorming.

Soorten: Sleedoorn, Eenstijlige meidoorn, Egelantier, Hondсроos. 24 planten: 4 soorten, 6 planten per soort. Goed voor 8 m.

Pakket 5. Bloesem- en bessenhaag - € 13.

Een pakket met bloeiende en bessendragende struiken. Door minimale snoei in het najaar om de 2 jaar zullen de struiken uitbundig bloeien en vruchten dragen, wat heel wat vogels aantrekt. Door de variatie in soorten is bloei verzekerd tot in de zomer. De haag kan naargelang het snoeiritme 1 à 2 m breed worden.

Soorten: Sleedoorn, Eenstijlige meidoorn, Gelderse roos, Rode kornoelje, Sporkehout en Wilde kardinaalsmuts. 24 planten: 6 soorten, 4 planten per soort. Goed voor 8 m.

Pakket 6. Veldesdoornhaag - € 14.

Haag bestaande uit één plantensoort, geschikt als geschoren tuinafstering. Ondanks de naam heeft deze haag helemaal geen doornen of stekels. De veldesdoorn wordt ook Spaanse aak genoemd. Mooi fijn blad met opvallende herfstkleur. Daar deze plant vrij humusrijke grond vraagt, is hij minder geschikt voor echte zandgronden en doet het erg goed in onze streken.

Soort: Veldesdoorn - 25 planten. Goed voor 6,25 m.

Pakket 7. Meidoornhaag - € 14.

Haag bestaande uit één plantensoort, geschikt als geschoren tuinafstering. Deze sterk doornige plant komt ook tot bloei indien hij kortgeschoren gehouden wordt. De witte bloemen worden als nectarproducenten bezocht door veel insectensoorten. De rode bessen worden gegeten door allerlei vogelsoorten zoals onze wintergasten Kramsvogel en Koperwiek.

Soort: Eenstijlige meidoorn - 25 planten. Goed voor 6,25 m.

Pakket 8. Sneukelbosjehaag - € 5.

Een bosje of een haag om van te smullen. Denk maar aan vlierbloesempannenkoeken, kornoeljesiroop, hazelnotenchoco en rozenbottelthee.

Soorten: Egelantier, Gele kornoelje, Vlier, Hazelaar - 8 planten: 4 soorten, 2 planten per soort.

Pakket 9. Vogelbosjehaag - € 3.

Dit minipakket is bedoeld voor wie geen haag wenst, maar een hoekje vrij heeft voor een klein bosje, een ideaal nestplaatsje voor onze vogels.

Soorten: Eenstijlige meidoorn, Gelderse roos, Rode kornoelje, Wilde kardinaalsmuts en Sporkehout. 5 planten: 5 soorten, 1 plant per soort.

Pakket 10. Taxushaag - € 16.

Haag bestaande uit één plantensoort, geschikt als geschoren lage tuinafstering. Taxus is een inheemse naaldstruik die groeit op zonnige tot beschaduwde plaatsen op vochtige, goed doorluchte, matig voedsel-rijke, humeuze grond. De plantjes zijn 40 tot 60 cm hoog. De haag groeit zeer traag waardoor je weinig snoeiafval

hebt. De plant is wel giftig. De taxushaag is onze enige streekeigen haagsoort die 's winters groen blijft. Taxus staat de laatste jaren in de belangstelling wegens zijn kostbare inhoudsstof baccatine die gebruikt wordt voor kankerbestrijdende medicijnen (collectie snoeimateriaal via de containerparken).

Soort: Taxus - 10 planten. Goed voor 2,5 m.

Pakket 11. Haagbeukenhaag - € 16.

Bekende boerenerfhaag, wordt meestal op 1,5 m geschoren, voor en na de zomer. Niet te verwarren met een haag van beuk.

Soort: Haagbeuk - 25 planten. Goed voor 6,25 m.

Pakket 12. Beukenhaag - € 20

Het gaat hier om de natuurlijke groene variant. De cultuurvariëteit «rode beuk» bieden we niet aan.

Soort: Groene beuk - 25 planten. Goed voor 6,25 m..

2. Bomen

Pakket 13. Knotwilgpoot - € 3

De oplossing voor een vochtige tuin want de knotwilg verbruikt veel vocht ! Een mooie landelijke knotwilg bekom je door het aanplanten van een knotwilgpoot. Deze poot is ongeveer 2,50 m lang en heeft een doormeter van 4 tot 6 cm. Indien deze knotwilgpoot ongeveer 60 cm diep wordt geplant, zal hij uitgroeien tot een volwaardige knotwilg die je in de vorm kan snoeien die je wilt.

Pakket 14. Zoete kers-Boskers (*Prunus avium*) - € 36

Boom, tot 20 meter hoog, rechte stam; tamelijk weinig vertakkingen (in kransen), boomkroon vrij open, kruin heeft piramidale vorm. Kruin 6-8 meter. Zeer mooie herfstkleuren: geel tot oranje-rood (en donkerrood). Bloei april-mei; Bloemen wit, 1,5 -3 cm in doorsnede. Bessen zijn bolvormig, 1-1,5 cm lang, helder- tot zwartachtig rood maar niet eetbaar !

Pakket 15. Winterlinde (*Tilia cordata*) - € 40

De Winterlinde (of Kleinbladige linde) is inheems in Europa. Hij groeit vrij snel, als hij jong is en kan een hoogte van meer dan 25 m en een omvang van 10 m bereiken. Dus echt voor een tuin met veel ruimte !

De kleine, welriekende, geelwitte bloemen verschijnen in juli. De sterke zoete geur van de lindebloesem is voor bijen en hommels al op grote afstand te ruiken. De Winterlinde is zowel voor de honing als voor de bloesemthee heel bekend.

De aangeboden bomen (pakket 14-15) hebben een stamomtrek van 10 à 12 cm op 1 m hoogte. Ze worden geleverd met blote wortel. De hoogte is ongeveer 3 m. Er wordt een steunpaal van 2,50 m meegeleverd.

3. Klimplanten

Klimplanten zijn helemaal in. Ze groeien en bloeien tegen muren, schuttingen, hekwerken of een regenpijp, en zijn ideaal om dit soort constructies te verfraaien en te verlevendigen. Klimplanten "wortelen" niet in de muur. Alleen op oudere en sterk verweerde muren of bij gescheurd en afbrokkelend pleisterwerk kan het gebeuren dat zich wortels ontwikkelen die gebruik maken van de voedingsstoffen in de spleten en

zo schade aanrichten. Je kan deze planten ook goed voor een geveltuintje gebruiken.

Volgende planten worden aangeboden aan € 4 per stuk:

Pakket 16. Bosrank

Pakket 17. Kamperfoelie

Pakket 18. Hop

4. Individuele plant

Pakket 19. Hulst - € 2 per stuk

Deze plant wordt aangeboden met aardkluit in een potje van 9 cm en heeft een hoogte van 40 à 60 cm. Hulst is tweehuizig, mannelijke en vrouwelijke bloemen zitten dus aan verschillende struiken. Enkel de vrouwelijke struiken dragen bessen. Hou er wel rekening mee dat bij de bestelling niet kan gekozen worden voor het geslacht aangezien je dat bij een jonge plant nog niet kan zien.

5. Bijenhotel

Pakket 20. Bijenhotel - € 20 per stuk

Het gaat niet zo goed met de bijen. Honingbijen verdwijnen uit hun korven en ook de wilde bijen doen het zo mogelijk nog slechter. Hoog tijd voor acties!

Hang het hotelletje op een zonnige plaats in je tuin vanaf februari. Van maart tot oktober kan je de bijtjes dan bewonderen. Wist je trouwens dat wilde bijen niet steken, dat ze solitair leven en elk een eigen nestje maken, en vooral dat ze bessenstruiken, fruitbomen en andere gewassen bestuiven? De kasten zijn extra stevig en worden gemaakt in een sociale werkplaats.

Hoe bestellen?

Via onderstaand formulier of via de website <http://www.behaag-antwerpen.be/>.

Inwoners van Edegem & Hove bestellen best via de gemeente.

Link:

<http://www.edegem.be/behaagactie>

<http://www.hove.be/nieuwsdetail.aspx?id=562>

Bestelformulier Behaag .. natuurlijk 2014

Naam	Telefoon/GSM*
Straat	E-mail
Postnummer	Gemeente

Afhalen op zaterdag 29 november van 9 tot 12 uur: **je keuze met een kruisje aangeven a.u.b.**

... Ecohuis, Turnhoutsebaan 139, 2140 Borgerhout

... Fort 7, Legerstraat 40, 2610 Wilrijk

... Bomenbank: Antwerpsebaan 110, 2040 Berendrecht

... Ecoloods Natuurpunt : Donkweg 1 , 2180 EKEREN (zijstraat van de Lindenlei)

bestelt het volgende :

Per pakket	Prijs	Aantal	Totaal	Per stuk	Prijs	Aantal	Totaal
1. <i>Houtkant</i>	7,00			11. <i>Haagbeukhaag</i>	16,00		
2. <i>Houtkant natte gronden</i>	6,50			12. <i>Beukenhaag</i>	20,00		
3. <i>Geschoren haag</i>	13,50			13. <i>Knotwilgpoot</i>	3,00		
4. <i>Doornhaag</i>	13,00			14. <i>Zoete Kers</i>	36,00		
5. <i>Bloesem- en bessenhaag</i>	13,00			15. <i>Winterlinde</i>	40,00		
6. <i>Veldesdoornhaag</i>	14,00			16. <i>Bosrank</i>	4,00		
7. <i>Meidoornhaag</i>	14,00			17. <i>Kamperfoelie</i>	4,00		
8. <i>Sneukelbosje</i>	5,00			18. <i>Hop</i>	4,00		
9. <i>Vogelbosje</i>	3,00			19. <i>Hulst</i>	2,00		
10. <i>Taxushaag</i>	16,00			20. <i>Bijenhotel</i>	20,00		
				Totaal :			

Bestelvoorwaarden.

- Het bestelformulier moet voor 24 oktober verstuurd naar het emailadres callaertsguido@telenet.be of verzenden aan Guido Callaerts, Frans De Cortlaan 42, 2610 Wilrijk
- De betaling dient te gebeuren bij de bestelling op bankrekening: BE02 9799 7675 4740 Behaag Antwerpen met vermelding van naam, emailadres en telefoonnummer
- Neem best een kopie van dit formulier als herinnering aan je bestelling en datum en plaats van afhaling.
- De besteller verklaart zich akkoord met deze bestelvoorwaarden.

Datum en handtekening (of vermelding: gelezen en bevestigd): .....

*Wordt enkel gebruikt om je eventueel te verwittigen bij laattijdige afhaling

De Blauwe reiger ... terug in opmars ?

Luc Van Schoor – Vogelwerkgroep ARDEA

*Reiger, staart en staat
Langs kant en gracht, stijf en stoer :
een tinnen soldaat*

In een sloot langs de weg staat een Blauwe reiger. Roerloos. Zijn buik raakt bijna het water.

Wie kent er dit vertrouwd beeld niet van een Blauwe reiger langs een plas, moeras of gracht in Zeeland, de kustpolders of dichterbij langs de fortgrachten of in de Hobokense polder ?

Ze zijn niet meer weg te denken uit onze landschappen. Deze statige verschijning is in onze regio tevens een jaarlijkse broedvogel. Het was dan ook voor de hand liggend dat we deze opvallende waadvogel in 2013 als symbool kozen voor onze nieuwe regionale vogelwerkgroep.

ARDEA is niet voor niets de genusnaam voor Blauwe reiger.

Maar wie “A” zegt van ARDEA moet ook “B” zeggen van Blauwe reiger.

Daarom staan we even stil bij het wel en wee van deze reiger. in de Antwerpse regio in relatie tot zijn voorkomen in Vlaanderen.

Het prille “?” begin

Het is onduidelijk wanneer de Blauwe reiger zich in Vlaanderen als broedvogel vestigde. Wellicht reeds in de late Middeleeuwen, zoals sommige illustraties en schilderijen aantonen. Feit is dat het oorspronkelijk een schaarse broedvogel was. Dieren die men vroeger als concurrenten beschouwde van menselijke activiteiten zoals landbouw, jacht en visvangst, werden bestreden en zelfs uitgeroeid als het kon. Reigers – en zeker Aalscholvers – stonden bekend als uitgesproken viseters en werden als dusdanig geweerd en vervolgd. Het bejagen en het kappen van broedbomen was een courant gegeven, waardoor deze soorten in die periode eerder schaars voorkwamen. Veel Blauwe reigers kwamen in die tijd “opgezet” achter de vitrines van menige vogelcollectie terecht. Pas in het begin van de 19de eeuw is er sprake van enkele “reigerieën” in de Vlaamse poldergebieden. In de eerste helft van vorige eeuw waren bijna alle reigerkolonies in de kustpolders gesitueerd en slechts 3 kolonies elders in de Vlaamse poldergebieden. De bekendste was ongetwijfeld die van het Reigersbos te Berendrecht

Mijn eerste serieuze kennismaking met de Blauwe reiger dateert van medio jaren ‘60. Toen nam ik als beginnende vogelaar met de toenmalige Wielewaal afdeling Antwerpen Centrum regelmatig deel aan de jaarlijkse tochten naar het Reigersbos in Berendrecht, die stevast doorgingen op 2de Paasdag. De onvergetelijke indrukken tijdens die eerste bezoeken aan de reigerkolonie staan voor altijd in mijn geheugen gegrift

Het Reigersbos herbergde vroeger, ondanks zijn beperkte op-

© René Heylen

pervlakte (4,3 ha) één van de belangrijkste reigerkolonies van België. De eerste reigers landden in 1906 in het eikenbos van het 17e eeuwse kasteel van Berendrecht, woonplaats van de thans 91-jarige graaf Daniël Le Grelle, natuurbeschermer van het eerste uur. In 1950 telde deze kolonie een maximum van 355 nesten. Vanaf de jaren ‘60 ging het broedbestand bergaf door de havenuitbreiding en de daarbij gepaarde aantasting van geschikte foerageergebieden. Veel reigers trokken toen elders naartoe, waardoor de kolonie van het Reigersbos steeds verder inkrimpte.

Samen in een “Reigerie”

De Blauwe reiger is één van de eerste vogels die vanuit zijn winterverblijf naar de broedplaats terugkeert. Op 19/01/2013 werden in het Schoonselhof rond de kasteelvijver niet minder dan 54 adulte vogels nabij de broedplaats waargenomen (Wout Vandesompele).

Het eerste dat bij de reigers opvalt is dat zij leven in kolonies. Waar ze neerstrijken bezetten ze boom na boom en bouwen er hun nesten op, soms meerdere per boom. Zo’n kolonie noemde men vroeger een “Reigerie”

In het vroege voorjaar keren de vogels terug naar hun broedkolonie en de mannetjes die eerst aankomen kiezen de grootste nesten. Ook bij deze vogels geldt het spreekwoord: ‘wie eerst komt, eerst maalt’. De laatkomers, die soms pas in mei toekomen, moeten genoegen nemen met een kleiner nest of zelf maar een nieuw bouwen.

De kolonies situeren zich meestal in de nabijheid van visrijke wateren. In de kolonie worden nesten vrijwel altijd in hoge bomen

gemaakt, meestal oudere en stevige exemplaren zoals eiken en beuken, maar ook in dennen (zie Schoonselhof), populieren of zelfs schietwilgen.

In onze tamelijk dichtbewoonde streken is het samen broeden op een veilige hoogte een goed middel om te ontkomen aan mogelijke predators. Zoals elders in Europa worden in Vlaanderen een aantal gemengde kolonies van Blauwe reigers en Aalscholvers vastgesteld. In onze regio is de vestiging van het Schoonselhof een homogene Blauwe reiger kolonie. Toch komt het wel eens voor dat men meer afzonderlijke vestigingen van enkele koppels of zelfs solitaire paren aantreft. Dat gebeurt vooral wanneer, om één of andere reden, een kolonie uit haar vroegere vestiging verdreven werd

Een levendig broedseizoen.

De Blauwe reiger is één van de broedvogels die als eerste in het voorjaar begint te broeden.

Het broedseizoen van de Reiger duurt normaal van februari tot in juli. Bij hun terugkomst eind januari – begin februari betrekken de reigers doorgaans de oude nesten mits de nodige herstellingen uit te voeren. Er wordt wel eens gekraakeld of zelfs gevochten om één of ander nest, maar echte slachtoffers vallen er zelden of nooit. De grote platte nesten zijn gebouwd van takken, twijgjes, gras en veren. Soms komt er zelfs prikkeldraad aan te pas om de boel te verstevigen.

In het algemeen worden één à twee weken na de paarvorming de eerste eieren gelegd. Bij de meeste paren gebeurt dit vanaf half maart. De Reigers die reeds vanaf half februari broeden zijn meestal stadsreigers waarvoor het voedselaanbod en de temperatuur iets gunstiger liggen dan bij hun soortgenoten op het platteland. Tijdens onze broedvogeltellingen in het Schoonselhof, medio april, vonden we in de reigerkolonie 10-tallen eierschelpen onder de broedbomen.

Het wijfje legt, meestal met tussenpozen van 2 dagen, 3 tot 4 blauw-groene eieren ter grootte van een kippenei, die zowel door mama als papa reiger worden uitgebroed gedurende 26 à 28 dagen.

Het broeden vindt plaats vanaf het moment dat het eerste ei gelegd is. Bij een nest met 4 eieren is het eerste jong dus 6 dagen ouder dan het laatste jong. Het laatste jong kruipt na ongeveer 1 maand uit het ei, maar de laatst geboren babies overleven dikwijls niet. Gewoonlijk blijven er een 3-tal jongen in leven. Alleen bij voldoende voedselaanbod zullen de jongsten uiteindelijk ook overleven.

Na enkele weken is het verschil in grootte in een voedselrijke

periode dan ook opmerkelijk (Blok & Dybbro, 1980). Vanvessen en Draulans (1986) vonden bij hun meerjarig onderzoek (van 1981 tot 1984) in 13 reigerkolonies in Vlaanderen een gemiddeld aantal grote jongen (ouder dan 4 weken) van 2,8 per nest. Het verschil in het gemiddelde tussen de verschillende kolonies liep wel uiteen van 1,7 tot 3,7. Zij stellen dat er tussen de kolonies geen verschil is in het aantal uitgekomen eieren per nest, maar dat er wel een significant verschil is in sterftcijfer van kuikens en dus ook in het broedsucces (= aan het aantal vliegvlugge jongen). Die jongen blijven nog zo'n 50 dagen op het nest. Bij stormachtig weer vallen soms juveniele vogels die al in de veren zitten, uit het nest. Deze jongen zijn ten dode opgeschreven, want de oude vogels komen ze niet op de grond voederen.

In een reigerkolonie met jongen is het vaak een leven van jewelste. Hun aanwezigheid kan vrijwel geen bezoeker ontgaan. Vanop een afstand klinkt het dan alsof er een troep apen wonen. Met het af- en aanvliegen van de ouders, het geschreeuw van de hongerige jongen, de groen-blauwe eierschalen op de grond en de sterk naar vis ruikende mest onder de bomen, zijn de blauwe reigers nadrukkelijk present in een broedkolonie.

De in een reigerkolonie geboren jongen komen tijdens hun derde levensjaar als volwassen vogel terug naar hun geboortegrond.

Het reigermenu.

De Blauwe reiger heeft dagelijks zo'n 300 à 500 gram voedsel nodig. Hij houdt er een zeer afwisselend menu op na: 1/3 bestaat uit vis, maar hij lust ook kleine zoogdieren, kikkers, salamanders, insecten en zelfs vogels. Men vond zelfs ooit een dode eekhoorn in een reigersnest

Hij is wel een slokop, want hij slikt zijn prooi geheel door. Ooit zag ik, tijdens een busexcursie met de toenmalige Wielewaal in Zeeland, een Blauwe reiger minutenlang worstelen met een overmaatse pladijs. Hoe hij de platvis na veel gezwoeg uiteindelijk door zijn smalle keel kreeg is me nog altijd een raadsel. Op het nest gekomen braakt de blauwe reiger het voedsel uit en de jongen nemen het op. De onverteerbare resten zoals pelsen van knaagdieren en beenderen, worden later in een bal uitgebraakt. Zo liggen er soms heel wat braakballen onder bomen, waar reigers nestelen.

In de toenmalige Antwerpse Scheldepolders vonden de reigers voedsel zoals vis, muizen en kikkers in overvloed. Maar anno 2014 is dat niet meer zo. De afstand van de broedkolonie tot geschikte foerageerplaatsen kan soms tot 50 km oplopen, wat tot energieverlies leidt.

Veel Blauwe reigers lieten daarom gedurende de laatste decennia het Reigerbos links liggen en trokken verder naar gebieden langs de Schelde, Linkeroever en Zeeland waar er meer voedsel beschikbaar was. Zo belandde een deel van deze reigers ook in het Schoonselhof.

De enkele plassen die er nog resten in het havengebied rond Berendrecht worden door de reigers in een minimum van tijd leeggevisd. Hetzelfde fenomeen doet zich ook al eens voor in het Broekskot, de grootste plas van de Hobokense Polder. Maar hier werd de Blauwe reiger soms de loef afgestoken door zijn familielid, de Grote zilverreiger, die er een veelvoud van kleine snoeken verorberde.

Veel reigers hebben een meer urbane omgeving gekozen. Hun favoriete manier van foerageren is het leegvissen van particuliere vijvertjes in de achtertuinen van steden en dorpen, meestal tot ergernis van de eigenaars. Goudvissen blijken daarbij een

opvallende prooi te zijn. Het spannen van draad rond privévijsers is zeker niet afdoend want de Blauwe reiger is uiterst inventief in het vermijden van dergelijke obstakels.

Dat Blauwe reigers niet alleen twisten om een uitverkoren nest kon ik tijdens de winter van 1982-1983 zelf vaststellen. Mijn toenmalige gebuur in Grauw, een beroepsgarnalenvisser op de Westerschelde, had op een koude morgen in de bevroren sloot achter zijn weekend-dijkhuisje visafval voor de vogels achtergelaten. Dat was twee Blauwe reigers, die wat verder verstijfd van de kou het schouwspel gadesloegen, niet ontgaan. Het resultaat was een gevecht in regel waarbij, hoog tegen elkaar opvliegend, de pluimen in het rond vlogen. De volgende dagen werd de meegebrachte visafval wijselijk op twee plaatsen gedeponneerd, tot genoegen en rust voor beide reigers.

Sommige reigers in Nederland zijn echte specialisten geworden met een specifieke voorkeur voor bepaald menseneten. In Amsterdam is het al jarenlang helemaal gortig geworden: daar scharrelen ze hun kostje bij elkaar door bij toeristen te bedelen om restanten van kroketten uit het vuistje. Er zijn daar zelfs goedmenende lieden die ze in parken voederen met rauwe kippenpootjes.

Maar keren we even terug naar de reigers in een natuurlijker omgeving. Onderzoekingen bij Europese reigersoorten hebben aan het licht gebracht dat er een verband bestaat tussen de lichaamsbouw en de levenswijze van individuen. Bij reigers die in diep water vissen zijn de poten langer dan de hals, en degene die in ondiep water hun voedsel zoeken, hebben kortere poten en een langere hals.

Leven en overleven.

Sommige van onze Blauwe reigers zijn standvogels, de vogels van Noordwest-Europa verlaten hun broedplaatsen en trekken naar streken met een milder klimaat (Zuid-Europa en Noord-Afrika). In Nederland en België trekt de Blauwe reiger door van half juli tot diep in de winter en in het voorjaar van begin maart tot in mei.

Vanop de trektelepost Hobokense polder zien we tijdens de trekperiodes een duidelijk verschil in vlieggedrag: solitaire plaatselijke reigers vliegen vrijwel steeds laag heen en weer over de Schelde naar- en van de foerageergebieden in het Waasland. Echte doortrekkers vliegen meestal in kleine groepjes van 2 tot een tiental of meer ex. hoog over, de loop van de Schelde volgend.

Een niet onaanzienlijk deel (min.20%) van onze reigers overwinteren hier. We kunnen ze bestempelen als zwervers die de meest voedselrijke plekken opzoeken. Bij matige winterkoude is er geen probleem voor de foeragerende reigers, daarentegen eisen langere vorstperiodes wél hun tol.

Blauwe reigers zijn immers erg gevoelig voor harde winters. In de regel zorgen strenge winters voor een duidelijke daling in de broedvogelpopulatie van de reigers in het daarop volgende broedseizoen, doordat veel vogels de winter niet overleven. De beruchte winter 1962-1963 bijvoorbeeld veroorzaakte een sterke daling van de populatie in Noordwest-Europa; in Nederland zelfs met 45%. Die koude en bovendien lang aanhoudende winter resulteerde zowel in hoge wintersterfte onder de adulten, als later ook onder de juvenielen op het nest.

Blauwe reigers hadden daardoor over de hele linie te maken met aanzienlijke verliezen.

Uit het Vlaamse reigeronderzoek (Ulenaars & Van Vessem 1996) komt de negatieve invloed van strenge winters naar voor. In Vlaanderen wordt 80% van de populatiegrootte bepaald door de strengheid van de vorige winters (*). De overige 20%, waaronder veel onvolwassen vogels, overwintert in meer gematigde zuidelijke gebieden. Recenter kostte de koude inval van februari 2012 wellicht aan menige reiger het leven. Een dergelijke koude-inval heeft rechtstreeks impact op broedende Blauwe reigers; zeker in zachte winters zoeken ze reeds vanaf januari de broedplaatsen op. Dat zal vermoedelijk in de zachte januarimaand van 2012 niet anders geweest zijn. Waarschijnlijk resulteerde dit ook in het kleinere aantal broedparen in de kolonie van het Schoonselhof. Feit is dat deze kolonie duidelijk aangroeide na de zachte winter van 2013-2014 (zie verder).

Magere en vette jaren.

Broedvogeltelling Blauwe reigerkolonie Schoonselhof 12 april 2014

De populatiegrootte van onze Blauwe reigers wordt niet alleen bepaald door de aard van de winters maar eveneens door aantasting van de habitat. Het is duidelijk dat de inkrimping of zelf tenietgaan van geschikte foerageergebieden een negatieve invloed heeft op het aantal broedkoppels.

Een mooi voorbeeld hiervan zien we bij de bekende kolonie van het Reigerbos.

Door de verdwijning van voedselrijk poldergebied tengevolge van de ingrijpende havenuitbreiding, daalde het aantal nesten van 353 in 1950 naar 50 nesten in 1986. Los daarvan steeg in de jaren '70 van vorige eeuw het broedbestand elders in Vlaanderen aanzienlijk, wat ook gepaard ging met een uitbreiding van het broedareaal. Daarbij ontstonden er talrijke broedkolonies dieper in het binnenland, vooral in de Kempen.

In de jaren '80 waren er ca. 1500 reigerkoppels in Vlaanderen. Onder invloed van de reeks zachte winters sinds 1997-1998 bleef de Blauwe reiger het erg goed doen in Vlaanderen. Voor de periode 2000-2002 werd de populatie in Vlaandere geschat op 2056-2315 broedparen. (*)

In de jaren 2003-2005 liepen de aantallen nog verder op tot respectievelijk 2400, 2050 en 2450 paren. Daarmee bereikte de soort de hoogste aantallen sinds het begin van de jaren 1970.

In 2007 telde men nog 2416 broedparen (Vermeersch en Anselyn 2009). Nadien is de populatie neergeklapt. De afgelopen jaren liepen de aantallen gestaag terug. Sinds 2008 bedroeg de

achteruitgang in Vlaanderen 30% (tot 1690 broedkoppels) en in sommige Hollandse kolonies zelfs tot 44%.

Ongetwijfeld hebben de wat koudere winters van de afgelopen jaren en het extreem koude voorjaar van 2013 hun tol geëist. De eerste berichten voor 2014 wijzen echter op een mooi herstel van de populatie, getuige ook de gevoelige toename van het aantal broedkoppels in het Schoonselhof. In de Hollandse polders stelde men in sommige kolonies een quasi verdubbeling van het aantal nesten vast. Zowel wat aantallen als verspreiding betreft doet de Blauwe reiger het dus momenteel beter dan ooit.

De reigers van het Schoonselhof

Het Schoonselhof was oorspronkelijk een 16e eeuwse "Hof van plaisantie" in het toen nog landelijke Wilrijk. Het voormalig kasteeldomein werd 100 jaar geleden omgevormd tot parkbegraafplaats van de stad Antwerpen. Het concept van de huidige aanleg gaat terug op een ontwerp uit 1911 van de Brusselse landschapsarchitect Jules Janiet en de Antwerpse ingenieur-architect Marcel Schmitz die de Franse en Engelse plantsoenen aanpasten voor de nieuwe functies. Ze lieten het bos tussen de kasteelvijver en de Krijgsbaan ongemoeid waardoor het langzaam maar zeker verwilderde

Dit gemengd loofbos, waardoor de Hollebeek vloeit, is erg rustig. Er zijn geen paden en er wordt weinig of niet ingegrepen in de ontwikkeling van het bos. Hier in dit nauwelijks betreden parkdeel bevindt zich de kolonie van de Blauwe reigers. Oorspronkelijk was deze kolonie veel groter. In 1983 wel 161paren. In die jaren was het dan ook de grootste kolonie van de provincie Antwerpen, groter dan de overbekende kolonie van het Reigersbos in Berendrecht die toen 80 nesten telde. Sindsdien is het aantal broedparen sterk verminderd. Dit fenomeen deed zich in gans Vlaanderen voor. Erg grote kolonies splitsten zich op in kleine groepen. De vestiging in het Schoonselhof, met de huidige 31 broedparen, lijkt op het eerste zicht wel leefbaar en kan zich mogelijk nog licht uitbreiden tijdens de volgende jaren.

Broedvogelonderzoek door ARDEA.

In het Schoonselhof nestelen al de reigers in en op de kruinen van grove dennen, uitgezonderd in 1 kastanjeboom.

Bewoonde reigernesten zijn in april te herkennen aan de aanwezigheid van de volwassen vogels op het nest of verse uitwerpselen, eierschalen en braakballen onder de nestbomen.

Tijdens de eerste ARDEA broedvogeltelling, in april 2013, noteerden we 23 bezette nesten in 18 bomen. Deze bomen werden toen gemerkt met verfpunten naargelang het aantal nesten per boom, 1 voor 1 nest en 2 voor 2 nesten. Op 12 april 2014

telden we (met 5 deelnemers) 31 bezette nesten in 25 bomen, waarvan 19 bomen met 1 nest en 6 bomen met 2 nesten.

De reden voor deze flinke toename van bijna 35% ten opzichte van 2013 is vooral te zoeken in de voorbije uitermate zachte winter waardoor de sterfte onder de reigers zeer beperkt bleef.

De nestbomen worden vanaf 2014 gemerkt met een cijfer waardoor we gedurende volgende jaren de populatie van de kolonie gerichter kunnen opvolgen (foto).

We hebben geen glazen bol om het aantal broedparen gedurende de volgende jaren te voorspellen. De nabije toekomst van de middelgrote reigerkolonie in het Schoonselhof ziet er wel hoopgevend uit. De voedselsituatie in de onmiddellijke omgeving is vrij goed; de kasteelvijver bevat veel vis en muizen en kikkers zijn er ook niet zeldzaam. Tijdens de jaarlijkse vogeltrekellingen op de nabijgelegen telpost Hobokense Polder stellen we ook vast dat meer en meer reigers dagelijks meermaals de Schelde overvliegen richting foerageergebieden op Linkeroever en het Waasland. Het ziet er naar uit dat het ontstaan van nieuwe voedselrijke gebieden zoals de potpolder Kruibeke-Bazel-Rupelmonde, een gunstige invloed kan hebben op de broedpopulatie van de Blauwe reigers van het Schoonselhof. ARDEA wil deze evolutie van haar boegbeeld graag op de voet volgen.

(*) Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002.

NB : wie aan de volgende broedvogeltelling(en) in het Schoonselhof wil deelnemen is welkom mits een seintje te geven aan Luc Van Schoor (0494/33 63 09) of luc.vanschoor@scarlet.be.

Schoenen met naam www.torfs.be

Schoenen TORFS heeft 1 baanwinkel in onze afdeling te Edegem op de Mechelsesteenweg (nr. 226). Als je de papieren draagtas aan de kassa weigert ten voordele van het milieu, dan stopt schoenen TORFS onmiddellijk 0,15 euro in een nestkast ter plaatse ten voordele van de natuur. De winkel van Edegem steunt hiermede het reservatenfonds.

Bovendien krijg je als lid van Natuurpunt steeds 10 % onmiddellijke

korting aan de kassa bij de aankoop van een paar nieuwe schoenen. De enige voorwaarde is je lidkaart laten zien en een paar oude schoenen meebrengen. Ook de opbrengst van de oude schoenen gaat naar een goed doel, een aantal ontwikkelingsprojecten in Afrika.

Wat is een boom ?

Eva Suls

voor onze jonge lezers

De boom behoort tot het plantenrijk. Als je hem goed bekijkt, kan je hem vergelijken met gelijk welke andere plant, zoals bijvoorbeeld met de geranium in je tuin of met de gerst die op het platteland groeit. Je ziet dat hij groene bladeren heeft en één of meer stengels, waarvan de grootste de stam genoemd wordt. Dan heeft hij ook nog wortels, knoppen, bloemen, vruchten en zaden. Al deze delen van de boom noemt men organen. Elk van hen speelt zijn rol in het leven van de boom.

Levende wezens

Net zoals alle andere levende wezens, heeft de boom een levensloop. Op een mooie dag wordt hij geboren uit een gekiemd zaadje, we nemen de eik als voorbeeld. Je weet wel dat de eik in de herfst vruchten afwerpt: de eikels. De eikel komt op de grond terecht en wordt bedolven onder de bladeren die van de bomen gevallen zijn. De hele winter blijft de eikel daar zo liggen, goed beschermt tegen de kou, de muizen en de bosduiven. Als de temperatuur in de lente stijgt en de eikel goed doorweekt is van water, dan kiemt hij, dat wil eigenlijk zeggen dat zijn bruine omslag openbarst. Nu dringt een jonge wortel in de grond en schiet een jong steeltje de lucht in. Aan het uiteinde van dit steeltje zie je onmiddellijk al een knop en twee blaadjes. Onze jonge eik is geboren. Nu moet hij enkel nog groeien en zich ontwikkelen. Hij maakt van zijn steel een lange stam. Hij krijgt steeds meer takken, knoppen en bladeren. Die zullen de kruin vormen. De wortels worden langer, dan noemt men wortel schieten. Na 20 of 30 jaar is hij rijp en begint hij te bloeien. Er komen groene katjes op. Deze mannelijk bloeiende katjes zijn een paar cm lang en hebben een flink aantal kleine bloemetjes met daarin de meeldraden. Ze geven hun pollen af aan de lucht. De bloemdekschubben zijn ongeveer even lang als de meeldraden. De vrouwelijke bloemetjes staan met 1 tot 5 bij elkaar op een gezamenlijke steel, die in een bladoksel ontspringt. Na bestuiving en bevruchting groeien de een beetje op een flesje lijkende bloemen uit tot eikels die in een houder, het napje, zitten. Zo is de cyclus rond.

Merk toch op dat de eik, net zoals alle andere bomen, vele jaren blijft groeien, blijft verdikken en blijft eikels voortbrengen.

Het is pas na een rijk gevuld leven (dat soms honderden jaren duurt) dat de boom verouderd en minder snel groeit. Verouderen betekent ook dat hij gevoeliger wordt voor ziekten, voor schimmels, insecten en parasieten. Uiteindelijk gaat hij dood.

Een boom kan dus ziek worden, net zoals jij. Soms wordt de kruin aangevallen door een leger rupsen die alle bladeren opeten zodat de boom in de maand juni net zo kaal blijft al in de winter. De wortels kunnen worden aangetast door dodende schimmels. Wanneer de boomschors gewond is, dringen de schimmels langs deze wonden in het hout. Maar meestal geneest hij. Er groeit een nieuwe jonge schors over de wonden, de knoppen maken nieuwe bladeren, de dode takken vallen af en er groeien nieuwe takken aan de boom.

De mens kan ook voor chirurg spelen, een diepe wonde kan hij dicht maken door ze eerst te ontsmetten en er nadien een zacht metselwerk op aan te brengen. Soms doet hij er een ijzeren ring rond zodat de stam niet zou uiteenvallen.

Volgende keer: Bomen verschillend van andere planten.

Even voorstellen: *Nostoc commune*

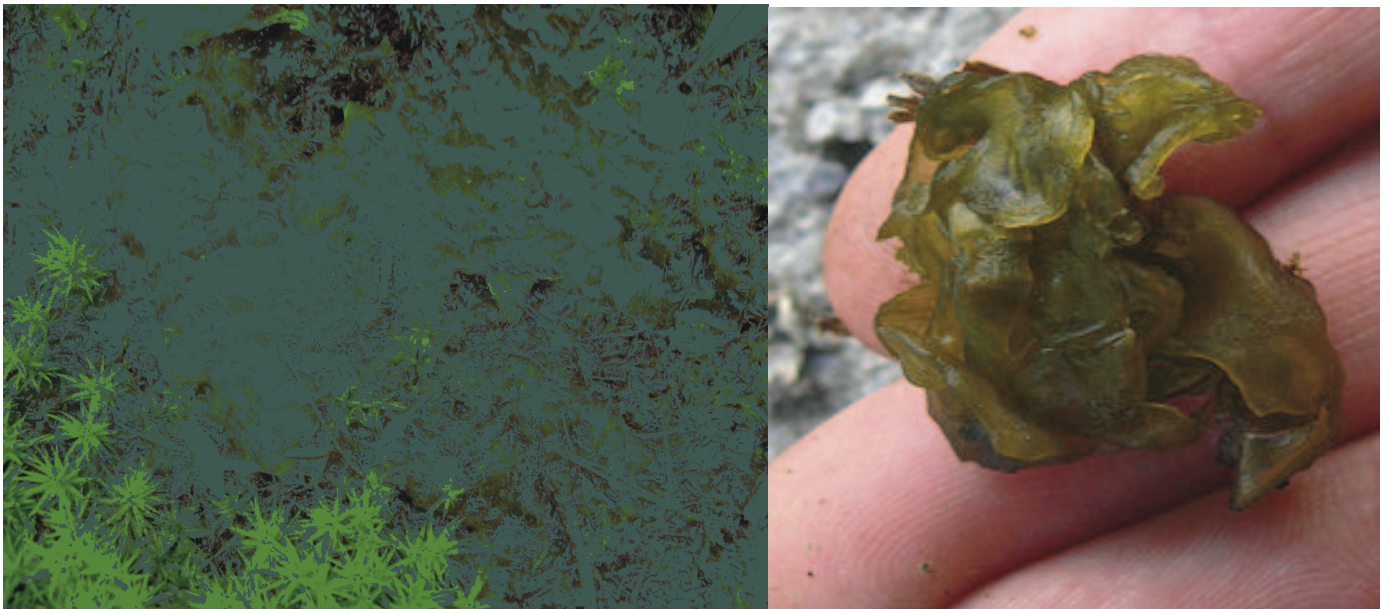
Herman Snoeck

Als we gaan wandelen genieten we van de groene omgeving, luisteren naar de vogels, kijken naar de slakken, spinnen en insecten en zijn gelukkig als we een wezeltje zien overlopen. Sommigen zijn bijzonder geïnteresseerd in paddenstoelen en schimmels, anderen determineren liever planten of lichenen. Met andere woorden: het plantenrijk, het dierenrijk en het rijk van de zwammen krijgt van Natuurpunters de volle aandacht.

Maar organismen die niet tot een van deze drie rijken behoren krijgen van ons weinig of geen aandacht, op enkele uitzonderingen na. Bij de protisten zijn dat de myxomyceten (slijmzwammen, bv. Heksenboter) en de wieren. De rest, eencelligen, is te klein om met het blote oog te zien. Datzelfde geldt ook voor de moneren, waaronder alle bacteriënsoorten vallen.

En toch! Op Fort 7 glijden we bij vochtig weer wel eens uit over een duidelijk zichtbare cyanobacteriekolonie... Even voorstellen: het Geleiwier (*Nostoc commune*).

Nostoc commune is te vinden als grote, donkergroene, onregelmatige slijmvlakken op schrale weiden, bodems en langs wegranden. Op Fort 7 vinden we de kolonies vooral op de betonbanen. Ze drogen uit tot papierdunne, onopvallende lagen, bruinzwart van kleur, en houden het zo uit tot de volgende regen waardoor ze weer opzwellen.

De middeleeuwse natuuronderzoeker en alchemist Paracelsus (1493-1541) heeft de wetenschappelijke naam *Nostoc* bedacht. Hij meende dat zo'n slijmomhulsel 'sterrensnot' was en heeft dan waarschijnlijk het Engelse woord 'nostril' en het Duitse woord 'Nasenloch' gecombineerd tot *Nost-och*.

We zitten wel een beetje verveeld met de Nederlandse naam, want het is helemaal geen wier. En alle soorten cyanobacteriën worden ook nog dikwijls blauwwieren genoemd. Een verouderde benaming dus, van toen ze nog bij de planten werden geklasseerd. Cyanobacteriën (en echte bacteriën) verschillen echter van de andere organismen doordat ze geen kern hebben. Om daarom werden ze in een aparte groep ingedeeld.

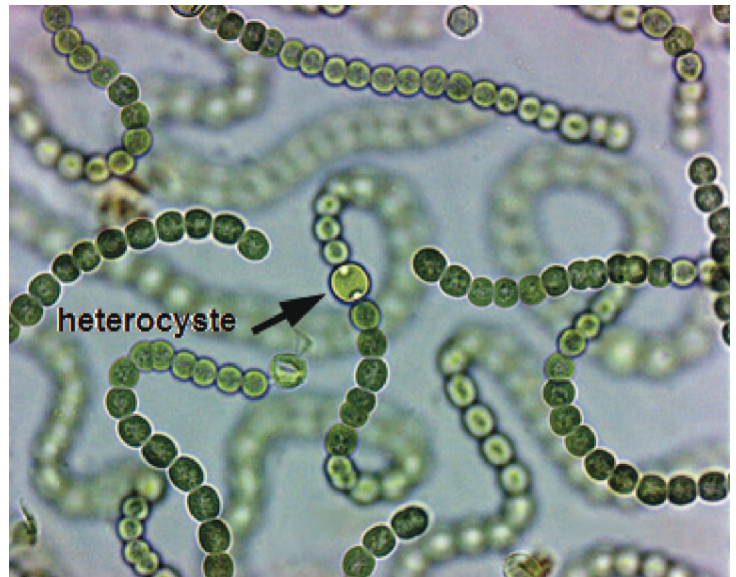
Cyanobacteriën zijn mee de oudste organismen op aarde: men schat dat ze al 3,5 miljard jaar bestaan. Ze doen, zoals planten, aan fotosynthese: het waren de eerste organismen op aarde die zuurstofgas konden produceren, wat de ontwikkeling van hogere organismen mogelijk heeft gemaakt.

Cyanobacteriën komen zowat overal voor: in zoet en zout water, in de grond, op rotsen, takken en boomstammen. Ze koloniseren waterpartijen en voedselarme, schrale, stenige bodems. In de tropen leven er epifytisch op bladeren. Sommige soorten leven in heetwaterbronnen bij temperaturen van 75-85 °C. Er zijn soorten die in mutualistische symbiose leven met een bepaalde plant bv. de cyanobacterie *Anabaena azollae* in de bladholten van de Grote kroosvaren (*Azolla filiculoides*). Andere soorten leven in lichenen (korstmossen) symbiotisch met schimmels.

Cyanobacteriën zijn eencellige organismen. De cellen bevatten de kleurstof fycocyanine die blauw-groen (cyaan) van kleur is. Heel wat soorten vormen kolonies van al of niet vertakte celdraden. De cellen zijn meestal omgeven door een gelatineuze laag.

De cellen in een kolonie kunnen een verschillende functie hebben. De meeste bevatten chlorofyl en doen aan fotosynthese. Bij sommige soorten komen heterocysten voor. Dit zijn cellen met een dikke celwand en zonder fycocyanine, die stikstofgas uit de lucht kunnen binden, net zoals de stikstofbindende bacteriën in de wortelknolletjes van de vlinderbloemen. Voorbeeld: in de vochtige rijstvelden leven ze samen met watervarentjes van het geslacht *Azolla* waardoor de bodem aangerijkt wordt met stikstof.

De vermenigvuldiging gebeurt ongeslachtelijk: de kolonies breken in stukken of van de draadvormen worden aan de uiteinden kleine stukjes van meerdere cellen afgestoten, al of niet met verdikte celwanden. In dat laatste geval kunnen die droge en koude perioden overleven. Ook kunnen er sterk vergrote cellen met een erg verdikte celwand ontstaan, die tientallen jaren later weer kunnen ontkiemen als de omstandigheden gunstig zijn.

Algenbloei

In warme zomers en nazomers kan in zoet mineraalrijk (= verontreinigd) water 'algenbloei' optreden als gevolg van een massale aangroei van cyanobacteriën (o.m. *Anabaena* sp.). Sommige soorten scheiden giftige stoffen af met o.m. vissterfte voor gevolg.

Gebruik

De bergbewoners van Peru verzamelen de kolonies van *Nostoc commune*. Ze eten het, verkopen het of ruilen het voor maïs. Het bevat proteïnen (met bijzondere aminozuren die bescherming zouden bieden tegen UV-stralen) en diverse mineralen, o.m. ijzer. Ook in China wordt het gegeten.

Spirulina, een zoutwatercyanobacterie, wordt gekweekt en is in tabletvorm als voedingssupplement te koop.

Sommige cyanobacteriën worden verwerkt in cosmetica en in levensmiddelen als stabilisator, smaakmaker of eiwitleverancier.

Recent zijn er proefprojecten om het CO² uit de afvalgassen van staalbedrijven door cyanobacteriën te laten omzetten in biomassa, die dan verwerkt wordt tot biobrandstoffen.

Op dit ogenblik wordt in de farmaceutische industrie *Nostoc* onderzocht als grondstof voor medicijnen tegen bepaalde kankers en tegen HI-virussen.

(In de Rode Zee leven cyanobacteriën met de roodbruine kleurstof fycoërytrine.)

**Uitstap naar het eiland Tiengemeten
9/06/14 - 13 dlnm
Leiding: Luc Van Schoor
Gids: Rudy Van Cleuvenbergen
Verslag: Vincent Verhoosel**

We vertrokken met mooi weer vanuit de Bist richting Nederland. Om 10 u namen we de veerboot in Nieuwendijk. De overtocht duurt maar 10 min. Bij de aankomst hoorden we al Tjiftjaf en Tuinfluiter. We zijn de wandeling begonnen langst de noordkant richting Weemoed. Onderweg kwamen we een boerderij tegen, de Idahoeve. Hier vlogen Brandgans, Kuifeend, Ringmus, Witte kwik, Boerenzwaluw, Visdief en Kneu. Luc had ook de Roerdomp gehoord, maar hij liet zich niet zien. In de fruitgaard was er een Grasmus. Even verder namen we de weg naar rechts, en lieten de Oude Polder links liggen. Vanaf hier veel hoog gras. Hier was een mannetje Bruine kiekendief aan het jagen en hij werd aangevallen door Kieviten. De Grutto's waren nog met hun jong bezig en de Veldleeuwerik fladderde rond. Luc had twee Zwartkopmeeuwen gehoord die we even daarna konden zien vliegen richting Haringvliet. Aan de rand van de Griendweipolder is er een kijkmuur richting Haringvliet. Luc telde op dit stuk ong. 1700 Knobbelzwanen op de Haringvliet. Tegen het water stonden twee Kleine zilverreigers. De wandeling ging voort richting 'Middenpolder' en onderweg spotten we: Grote zilverreiger, Tureluur en een mannetje Kempmaan. Luc had ook een Bosrietzanger gehoord, maar die konden we niet zien. Er waren veel Grutto's aanwezig: ca. 147. Op de grote plas van Tiengemeten werden waarnemingen gemaakt van: Lepelaar, Wintertaling, Zomertaling en 3 Smienten. Op de rand van het water liepen Bontbekplevier en Bonte strandloper, in het riet zong de Kleine karrekiet. Het was al kwart voor twee toen we aan onze picknick plaats aankwamen. Van op deze heuvel hadden we een panoramisch zicht over een groot deel van het eiland. Tijdens de picknick vloog een Roerdomp over de plas. Na de picknick ging de wandeling verder richting Benedenpolder. Onderweg bezochten we nog een ruïne van een oude graanschuur. In de laatste rechte lijn hadden enkele mensen al grote dorst, en haastten zich naar het enige terrasje op dit eiland.

Na een verfrissende drank, namen we de veerboot van kwart na vijf terug naar Nieuwendijk.

**Wandeling De Zegge
29/06/2014 - 17 dlnm
Gids: Marcel Verbruggen
Leiding: Lucy de Nave
Verslag: Veerle De Saedeleer**

Het is ondertussen de derde keer dat onze afdeling naar de Zegge komt. Deze keer is er in verhouding niet zoveel interesse, lijkt het, want we zijn maar met zijn 17. Komt dit door de voorspelde regen? In ieder geval: de 'zotten' die er toch zijn, hebben het zich niet beklagd. Onze gids Marcel, 89 jaar ondertussen, ziet er nog altijd even jong uit als 6 jaar geleden en heeft er vandaag in ieder geval zin in. Hij ziet de toekomst van de Zegge echter niet meer zo positief in. Met hem zou de Zegge weleens kunnen verdwijnen. Of dit waar is, valt te betwijfelen, maar een belangrijk persoon voor de Zegge zal wel verdwijnen. De mensen uit de omgeving hebben zijn leeftijd en kennen het icoon, dat al 60 jaar voor de Zegge staat. De jeugd die zijn taken zou moeten overnemen, kan niet 'klappen' met deze generatie. Nog steeds trekt Marcel dus de kar van de Zegge. Hij koopt nog steeds gronden aan.

Het (aaneengesloten) hoofdgedeelte van de Zegge is ondertussen 125 ha groot, het oorspronkelijke reservaat was maar 55 ha. Dit reservaat wordt nog steeds in grote mate manueel beheerd, een zware arbeid, die wordt verricht in samenwerking met een aantal alternatief gestrafte mensen, die twee-drie dagen in de week komen werken, en dit onder toezicht van Marcel. De natuur trekt zich van dit alles niets aan, en groeit en bloeit, en fluit en vliegt en... dat het een plezier voor alle zintuigen is. Koningsvaren, Grote ratelaar, Grote wederik, Tormentil, Blauwe knoop, Gevlekte orchis, Melkeppe, Pijptorkruid, Wilde bertram ... en nog zoveel meer. Onder de 'zotten' zitten een paar grote plantenkenner (Frans en Leo) en dat maakt onze plantenlijst deze keer nog een ietsje groter. Straks meer dus...

De Koningsvarenblijkteengeïntroduceerde soort te zijn, kan je dit geloven? Deze varen stond oorspronkelijk buiten het reservaat op een stuk bouwgrond en was dus een tragisch lot beschoren. Marcel ging met de eigenaar praten om deze beschermde plant te redden en deze besloot dus om de varen in zijn geheel met een bulldozer uit te graven en kwam ermee aandraven op de Zegge. Hij werd dus letterlijk 'ingepant'. Sindsdien wonen er echter al een 1000 nakomelingen in de Zegge. Het Klimopklokje, waar de Zegge om

bekend is (enige vindplaats in België, ontbrekend in Nederland), wordt nogal vrij snel gepasseerd, maar dat is maar omdat zoveel meer wacht: Waterscheerling, Stijve ogentroost, Gele plomp, Blaasjeskruid, Wateraardbei, Moerasandoorn... In de lucht Buizerd, Wespandief, Torenavalk, in het riet Kleine karekiet...

Tussendoor regent het ook wel eventjes, maar dat duurt echt niet zo lang en de zon is zelfs voor een groot deel van de partij. Ondertussen nadert het middaguur en wij blijven Marcel volgen in het gebied. Draadrus, Wilde gagel, Gaspeldoorn, Moerashertshooi, Moerasvergeet-mijnietje,... Twee mensen zijn, net als vorige jaren trouwens, op deze zondag aan het beheren in het gebied. In de buurt jaagt een Torenavalk, want zijn jong wacht op een maal. Marcel ziet een riek alleen staan en brengt hem (en ons) bij de lokale Ijsvogel (het lokaal) waar het beheergerief staat. Ter plaatse is ook het Moerasviooltje naast Grote waternavel te vinden. Wat verderop staat een grote plek Grote boterbloem en Waterdrieblad. Ook Ronde zonnedauw, ééntje bloeiend en Stekelbrem moesten we nog zien alvorens te vertrekken. Het is dan ook 13 uur als we, hongerig maar voldaan, terug bij de auto's zijn. Bedankt voor deze mooie wandeling, Marcel (en Lucy en alle deelnemers) en tot ziens binnen 3 jaar!

**Opvangcentrum te Kapellen en
nachtzwaluwtocht te Brecht
5/07/2014 - 15+3 dlnm
Gidsen: Nm. Gidsen van het VOC
Av. Marieke Berkvens
Leiding: Rudy Vansevenant
Verslag: Tuur Wuyts
Foto: Joachim Pintens**

Eigenlijk werd deze namiddag en avond ingedeeld in 3 gedeelten.

Deel 1. Opvangcentrum voor Vogels en Wilde dieren.

In principe is dit opvangcentrum er voor hulpbehoevende vogels en wilde dieren maar in de praktijk worden allerlei dieren binnengebracht o.a. door het gerecht aangeslagen dieren en "vondelingen" zoals exotische vogels, schildpadden, slangen. Er zat zelfs 1 Stokstaartje dat er een onderkomen vond! Dit is het resultaat van de ondoordachte of impulsieve aanschaf van exotische dieren!

Ons gezelschap werd opgesplitst in 2 groepen en rondgeleid door deskundige en welbespraakte gidsen die samen met een team van gedreven vrijwilligers zich belangeloos inzetten voor de opvang van

allerlei dieren.

De organisatie beschikt over verschillende chalets en zijn zeer goed uitgerust met allerlei apparatuur. Ook het traject dat de binnengebrachte dieren doorlopen staat helemaal op punt. Het was nu de periode dat zeer jonge dieren binnenkwamen zoals merels, egeltjes en eekhoorns. De bedoeling is dat na het opkweken of revalidatie van gekwetste exemplaren ze terug in de natuur te zetten wat voor deze laatste categorie niet altijd mogelijk is. Ook met volledig exotische dieren zoals slangen en het Stokstaartje kan dit uiteraard niet.

Na het bezoek konden we ter plaatse onze boterhammen opeten waarvoor dank!

Deel 2. Vermits het nog veel te vroeg was voor de nachtzwaluwtocht en het die avond het WK voetbal België – Argentinië was reden we naar Maria-ter-Heide waar de overgrote meerderheid van het gezelschap de match kon volgende in de gelagzaal van taverne Dennenhof. De twee meest enthousiasten trakteerden onze groep voor het gelag en zeggen dat ons land dan nog de verliezer was!

Deel 3. Om 20 u. kwam Marieke ons groepje oppikken en reden naar haar studiegebied 't Marum dat een deelgebied is van het Groot schietveld.

Hier begonnen we aan een stevige wandeling. Eerst door een immens landbouwgebied met uitgestrekte weilanden en maïsakkers en zo naar de Weerijbeek. Hier en daar werd uitleg gegeven over de broedvogels van dit gebied. Opmerkelijk dat we hier geen het minste geluid hoorden van auto's, een echte verademing! Vanaf de beek kwamen in het echte natuurgebied terecht met bos en open terrein met verspreide bomen en struiken. Ook een grote plek met Gagel komt hier voor. Tenslotte belandden we op het broedterritorium van de Nachtzwaluw. Jammer genoeg begon het nu te regenen. Even hoorden we in de verte de karakteristieke ratelende "zang"

van deze geheimzinnige schemeringvogel en daar bleef het bij want de vogel zelf kregen we niet te zien. Gelukkig vloog een Houtsnip langsheen de groep wat toch een bijzondere waarneming is! De regen wist van geen ophouden en na een tijdje schuilen besloten we terug richting bewoonde wereld te stappen. Onze tocht zat erop. We bedankten Marieke voor haar deskundige uitleg en het gidsen van deze uitstap met een applaus. Hopelijk hebben we bij een volgende gelegenheid meer geluk!

Nota:

hierbij nog even de gegevens van het opvangcentrum: Holleweg 43 in Kapellen. GSM 0473/48 48 97

Rondje met een Pontje- Fietsen door het land van Maas en Waal

20/07/2014 - 17 dlnm

Gids: Luc Van Schoor

Leiding: André De Mul

Verslag: Ilse Milloen

De meteo voorspelde daags voordien regen en dit werd 's morgens nog bevestigd met een lokale stortbui, maar even voor de start klaart het op. Enkele ingeschreven deelnemers geven naar aanleiding van het

negatief weerbericht verstek maar hebben daar nadien spijt van.

Deze editie gaat door het Land van Altena, een klein stukje van het Land van Maas en Waal. Luc heeft vanaf het leuke vestingstadje Heusden een mooi parcours uitgestippeld. Hij heeft ook een meerkeuze-prijsvraag in petto: wat is de naam van het café waar we 's middags eten en hoeveel pontjes zijn er op de route? Elza bekwam 's middags een gratis consumptie met het juiste antwoord: De Stroming en 4 pontjes. De tocht ging eerst langs de Hooibroeken. In dit natuurgebied liggen verschillende weelden of wielen. In een weiland treffen we vnl. Kieviten, enkele Reigers en ook 3 Ooievaars, waarvan één met opvallend witte (gespalkte?) poten. We nemen het eerste pontje over de Bergsche Maas. Visdiefjes vliegen over en duiken in het water. Langs binnenwegjes komen we in het Pompveld. Dit natuurgebied wordt gekenmerkt door vochtige akkers of grienden. Het oorspronkelijk kleinschalig landschap van dit reservaat contrasteert met het omringende door ruilverkaveling verarmde landbouwgebied. Met z'n 17 vormen we toch een langgerekte karavaan. Stop! In de struiken: hoor, een Spotvogel. Even later krijgen we hem ook te zien! De tocht gaat nu over de Hoge Maasdijk. Vanaf de dijk hebben we een mooi zicht op de afgedamde Maas, maar het is tegelijk uitkijken om er niet af te donderen. Even verder is langs een plas een wal aangelegd voor Oeverzwaluwen. Tijdens de voorbereiding heeft Luc hier ook IJsvogel gezien. Tegen de middag arriveren we in het pittoreske stadje Woudrichem. Het is aangenaam warm én droog, en in eetcafé "De Stroming" is op een terras op het water, een tafel voor ons gereserveerd. Een naam om te onthouden! Met de pont "Gorinchem" zetten we over naar de andere kant van de afgedamde Maas. We stallen onze fietsen en maakten

een rondwandeling in en rond Loevestein, een middeleeuws kasteel, in vroegere tijden gevangenis, nu het decor voor allerlei evenementen, vandaag een roofvogelshow. Terug op de fiets door Munnikenland. Dit is een nieuwe potpolder in wording. De route gaat verder terug langs de Hoge Maasdijk, maar nu in omgekeerde richting. In het plaatsje Veen nemen we derde pontje en rijden zo verder langs de andere kant van de Afgedamde Maas. In Nederhemert doen we nog een terrasje en voor enkelen zijn er de laatste kersen van het seizoen. Na dit intermezzo, steken we met een laatste pontje de Bergse Maas over. Langs de waterkant vliegt een Torenvalk op. Dan gaat het in één trek naar Heusden. Nog een laatste drink aan het binnenhaventje als afsluiter, en dan naar de parking waar we afscheid nemen. Op de teller staat 52 km. We hebben allemaal zichtbaar genoten van dit Rondje. Sommigen denken al aan het volgende....en nog andere fietstochten. Bedankt aan iedereen voor deze mooie dag.

Landschapswandeling

Vm: Maatjes Nieuwmoer Kalmthout (B) en Matjens Achtmaal Zundert (NL)

Nm: Oude Buisse Heide Achtmaal (NL)
27/07/2014 - 17 dlnm

Gids: Frans Van Dyck

Leiding: Walter Van Spaendonk

Verslag: Walter Van Spaendonk

De Maatjes en de Matjens zijn samen één aaneengesloten natuurgebied. Misschien is er hier of daar nog een lezer met roots in de Wielewaal, voorloper van Natuurpunt, die zich dit gebied nog herinnert als een groot rietmoeras met Roerdomp, Wouwaapje en Grote Karekiet. Na een cascade van landbouwingrepen, ontwatering, ruilverkaveling en nog meer, werd het teruggedrongen tot een beperkte kern waar toch nog Blauwborst en Bruine Kiekendief konden huizen. Enkele jaren geleden is de tendens omgeslagen en is er een golf van herstel gevolgd. Het natuurgebied is terug veel groter geworden met veel aandacht voor landschap, natuur en bezoekers. Een sober wandelpad loopt rond het gebied en passeert bruggetjes, poortjes met overstapjes en weiden. Maisakkers van weleer werden omgevormd tot natuurgebied door afgraven, maaien en inzaaien van raaigras. De geschiedenis van enkele honderden jaren geleden werd door Frans uit de doeken gedaan alsof hij erbij was. In die tijd volgden de concessies voor het turfsteken elkaar op. Het maaiveld lag toen 2 à 3 meter hoger dan nu. Wie hier graag meer over wil te weten komen, moet de terreinstudie van natuurgids Frans eens lezen. Wat natuur

betreft was het de Zomertortel die de show kwam stelen. De Kleine karekiet zong nog op enkele plaatsen. De plantenfreaks noteerden Moerasmelkdistel, Grote ratelaar, Teer guichelheil en Moeraskartelblad.

Na een zeer gesmaakt intermezzo op het terras van de visclub "De Maatjes" verhuisden we naar de Oude Buisse Heide voor een gevarieerde landschapswandeling. Bos, park, zandwegen, heide, vennen en enkele weilanden wisselden mekaar af. Frans, een geboren verteller, gaf ons details over het leven van schrijfster en politica Henriette Roland Holst en over de kasteelheren van Wallsteyn. De twee betrokken domeinen werden geschonken aan de natuurvereniging Natuurmonumenten. De verwachte Boomvalk kwam niet opdagen, wel zagen we, buiten de onvermijdelijke Roodborsttapuit, een Grauwe vliegenvanger in een denneboom op de heide, qua plaats wel heel ongewoon. Veel bloemen als Schermhavikskruid en Knoopkruid in de bermen en vlinders als Oranje zandoogje op het Koninginnekruid. Wegens het warme weer koos de gids voor een bostraject. Op beschaduwde plaatsen troffen we verschillende soorten varens aan met onder andere Dubbelloof en Eikvaren. In een natte wei stond er Waterpostelein, Grote ratelaar en Waternavel.

Rudy vroeg aan onze gids Frans, hoe lang hij dit al deed. Daarop kwam een verrassend antwoord: minder dan een jaar. Bedankt Frans, prima werk.

Wandeling in De Maat & De Diel

3/08/2014 - 13 dlnm

Gids : Jef Sas - conservator

**Leiding: Guido Van Boeckel
& Tuur Wuyts**

Verslag: Tuur Wuyts

De Maat en Den Diel zijn twee natuurgebieden in de gemeente Mol die bij natuurkenners hoog aangeschreven staan. In de voormiddag gidste Jef ons rond in een niet voor het publiek toegankelijk deel wegens

de kwetsbaarheid van de vegetatie. Het is een plek waar alleen natuurgeluiden te horen zijn en waar zeldzame planten groeien. Bos, heide, venige gedeelten, moeras en open water wisselen elkaar af. Regelmatig vertelde Jef ons over de geschiedenis van het terrein o.a. over de Wateringen die bevoloed werden met Maaswater, de evolutie, het gevoerde beheer en de bedreigingen die er zijn. Hoewel augustus een stille maand is wat vogels betreft hoorden we toch even de zang van de Wielewaal boven onze hoofden en ook de bedelgeluiden van jonge Aalscholvers. Vanuit een kijkhut aan een groot open water met rechts een rietkraag hoorden we enkele malen de roep van de Waterral. Hoe we ook uitkeken naar de Boomvalk, deze snelle jager kregen we niet te zien. Maar botanisch is het hier schitterend!

Wat te denken van een vennetje vol met Blaasjeskruid met mooie dooiergele bloemen. Of een strook vol met Koningsvaren. Of een vennetje met Pilvaren. Dit zeldzaam plantje ziet eruit als gras dat in het water groeit maar botanisten zijn blij als ze dit ergens aantreffen! Verder Ronde zonedauw en Moeraswolfsklauw op plagplaatsen. Ook enkele exemplaren Blauw glidkruid werden gevonden. Maar Jef had nog een verrassing in petto en trots toonde hij ons een groeiplaats van Grote wolfsklauw. Hier en daar stonden er vertakte sporenaren op deze planten. Voor vrijwel iedereen was dit de eerste keer in hun leven dat ze dit zagen! Een vondst om niet licht te vergeten. Dank u Jef!

Maar De Maat en ook Den Diel zijn bekend om hun veelheid aan libellensoorten. Guido en Johan wezen ons dan ook naar zittende en rondvliegende exemplaren. In totaal noteerde Johan 23 soorten!

Enkele wil ik dan ook vermelden: de feeëriekke Weidebeekjuffers die gebonden zijn aan zuiver stromend water. Het is een lust voor het oog deze insecten in het zonlicht te zien zitten op oeverplanten of hun fladderende vlucht te volgen aan het

water. Dan de Bloedrode heidelibel met de volledig zwarte poten, de Zwarte heidelibel waarvan allen de oudere mannetjes een zwart lichaam hebben. Een ander juweeltje is de Bandheidelibel waarvan we verschillende exemplaren mochten bewonderen, zowel mannetjes als wijfjes. Deze soort komt alleen in bepaalde delen van de Kempen voor o.a. ook in het Hageven.

Nog een pareltje is de Grote roodoogjuffer. Van deze soort zaten er verschillende exemplaren samen op bladeren van de Witte waterlelie.

Tegen de middag bezochten we nog een voormalige stortplaats van huisvuil.

Door het nadien afdekken met klei en daarna met schraal zand ontstond hier een fraai heideterrein !

Na de middag stapten we via de Baileybrug over het kanaal Herentals – Bocholt naar Den Diel maar eerste werd nog een stuk kanaalover afgespeurd en dit leverde de Kanaaljuffer op, een specifieke juffer-soort.

Op Den Diel vond Lennert een jong exemplaar van de Rugstreeppad.

Ook hier werd het lijstje met libellen nog uitgebreid met o.a. Paardenbijter en Azuurwaterjuffer.

Nadien zochten we verpozing en lesten onze dorst in het nabij gelegen gezellige Jagershof, waar we 's middags onze picknick hadden verorberd. Hoef ik nog te vermelden dat de deelnemers heel tevreden waren over al wat ze gezien en gehoord hadden in de Molse natuurgebieden ?

Bedankt Jef voor het gidsen van onze groep en alle deelnemers voor hun bijdrage aan het welslagen van deze dag !

Verslag steltlopertocht

10/08/2014 – 18 dlnm

Gids: Luc Van Schoor

Leiding: Rudy Vansevenant

Verslag: Hilde Vangrunderbeek

Foto: Joachim Pintens

Ondanks de sombere weersvoorspelling kwamen toch 18 natuurpunters opdagen voor onze jaarlijkse steltlopertocht.

Na een korte inleiding in Wilrijk reden we rechtstreeks naar de inlaag Wanteskuup op Noord Beveland . Inlagen worden op Noord Beveland kupen genoemd. Het zijn lager gelegen gebieden tussen twee dijken die uit moerassig rietveld of open water bestaan. Deze inlagen zijn oorspronkelijk ontstaan op plaatsen waar men vreesde voor een dijkdoorbraak. Landinwaarts werd dan een “reservedijk” aangelegd , de inlaagdijk. Voor de aanleg van deze reservedijk werd grond tussen de twee dijken weggehaald en zo ontstond dan een gebied dat lager gelegen is, een “inlaag” of

een “kuup”.

Bij aankomst was het laag water en op de Oosterschelde foerageerden heel wat Lepelaars maar ook Kemphanen, Watersnippen, Grutto's, Rosse grutto's en Visdieven. We kregen hier ook de kans om goed het verschil te zien tussen Wulp en Regenwulp. Iemand vroeg zich luidop af vanwaar de naam Regenwulp komt. Walter zocht het voor ons op in het “verklarend en etymologisch woordenboek van de Nederlandse vogelnamen” van Klaas J. Eigenhuis en hier een korte uitleg.

De oudste naam voor de Regenwulp *Nunmenius phaeopus* is “kleine wulp” maar wel werd vroeger, naar een uitspraak van Linnaeus 1758, ook van “regenvogel” gesproken “Door hun schreeuwen, terwyl zy opwaards in de Lugt stygen, kondigen zy het Onweer aan...” In 1852 werden door Schlegel beide namen vermeld de kleine wulp en regenwulp. Ook onze “gewone” Wulp werd her en der als regenvogel genoemd.

In de inlaag en op het vogeleiland ontdekten we Zwarte ruiter, Oeverloper, Geoorde fuut, Grote en Kleine mantelmeeuw en boven het riet vlogen groepjes Putters. Met de wagens verplaatsen we ons dan naar de overzijde van de inlaag en hier ontdekten we nog 4 Zomertalingen, Zwarte ruiters, heel wat Geoorde futen en Kemphanen en regelmatig waren er Baardmannetjes te horen en te zien in het riet.

Van de Wanteskuup reden we door naar de 's Gravenhoekse inlaag . Deze inlaag bestaat uit open water met enkele aangelegde eilandjes. Op de eilandjes broeden jaarlijks heel wat Visdieven, Kokmeeuwen en ook 8 Geoorde futen.

Naast de eerder genoemde vogelsoorten ontdekten we een Sneeuwganzen tussen de Grauwe ganzen en zagen we hier, net als vorig jaar, de Rosse stekelstaart. En ... ook al is het misschien een exoot het is toch een zeer mooie eend! Op de Oosterschelde werd een Bruinvis en een Zeehond waargenomen.

Opnieuw moesten we ons maar enkele

km met de wagen verplaatsen naar onze volgende stopplaats, “het Bokkegat” . Het Bokkegat is ontstaan tijdens een dijkdoorbraak in 1682. De slikranden van de kreek zijn uiterst interessant voor heel wat steltlopers. Het was ondertussen beginnen regenen en vanonder de paraplu of van onder het kofferdeksel van de wagens ontdekten we Witgatje, Bontbekplevier, Kemphaan, Zwarte ruiter en heel wat Witte kwikstaarten.

Voor onze picknick reden we naar café De Kroon in Wissekerke. Hier werden we zeer goed ontvangen, de soep met ballen (!) was zeer lekker en de bediening ging bijzonder vlot.

Opzij Wissekerke ligt inlaag de Keihoogte. Van aan de parking is er een kort wandelpad naar een vogelkijkhut. Deze hut is vooral bij hoog water zeer goed voor steltlopers die hier van op korte afstand te zien zijn. Deze keer zagen we van zeer kortbij Kluten, Grutto's, Regenwulp Oeverloper en een Kemphaan met pootringen (foto). De fotografen konden hun hartje ophalen! We verlieten Noord Beveland en reden via de Oosterscheldekering naar Schouwen Duiveland naar het natuurgebied de Schelphoek. De Schelphoek is ontstaan na de watersnoodramp in 1953 toen de zee er een enorm gat in de dijk sloeg. Er werden caissons gebruikt om het gat te dichten. Op één van de caissons is nu een uitkijktoren gebouwd van waarop men een mooi uitzicht heeft over de streek. We wandelden langs de dijk van de Oosterschelde; het was ondertussen hoogwater. Op een eilandje zaten heel veel Rosse grutto's zowel in zomer- als winterkleed, ook heel veel Kanoetstrandlopers, een 60 tal Lepelaars en een groep van wel 25 Kleine zilverreigers.

We hebben vandaag vooral naar vogels gekeken maar dankzij Walter kan ik hier toch ook enkele planten opnoemen die we gezien hebben of aan voorbij gelopen zijn: Kruldistel, Hertshoornweegbree, Kleine leeuwentand (vroeger Trincia), Gevlekte

rupsklaver, Zeegroene rus, Behaarde boterbloem, Bont kroonkruid, Reigersbek, Kruisdistel.

Ons laatste natuurgebied van de dag werd de Prunjepolder. We bekeken het gebied eerst vanaf de Delingdijk. Door de opgekomen hevige wind was het moeilijk kijken, we zagen vooral Brandganzen en Visdieven.

Vanaf de kijkwand "Turegluren" langs de Slikweg kregen we een mooie spektakel. Grote groepen Zilverplevieren, Kanoetsrandlopers, Bonte strandlopers en ook enkele Krombekstrandlopers vlogen herhaaldelijk op en gingen weer zitten.

Terwijl we ons verplaatsten naar de gekende inlagen aan Heerekeet was het beginnen stortregenen, maar diegenen onder ons die dachten dat het voor vandaag om zeep was hadden het mis! Onze goede weerkenner Luc voorspelde dat de donkere lucht aan ons voorbij zou trekken en dat over een half uur zelfs de zon zou schijnen en... zo geschiede!

Tegen een zwarte hemel als achtergrond, maar badend in het zonlicht, sloten wij de dag af.

Op de hoogwatervluchtplaatsen verzamelden enkele duizenden Scholeksters en een compacte groep Kanoeten. Vrij dichtbij zagen we een Roodhalsgans tussen de Brandganzen en tegen de donkere lucht vlogen in de verte, blijkbaar opgejaagd door Slechtvalk, honderden ganzen met daartussen een Sneeuwganzen. Een beeld om niet te vergeten! Weliswaar een beetje later dan voorzien sloten we deze prachtige dag af. Een meer dan geslaagde tocht, bedankt gids en leider.

Vleermuizenavond

23/08/2014 - 26 dlnm

Leiding en gids: Hugo Waeterschoot

Verslaggever: ?

Een "klassieker", maar zoals de wielkerouwen in Vlaanderen steeds een voltreffer! De ganse week verliep regenachtig en deze zomeractiviteit riskeerde in het water te vallen. Gelukkig klaarde het op en wat een festijn kregen we toen te zien. Het startte

allemaal met een fijne interactieve diareeks waarbij Hugo het leven en de gewoontes van de vleermuizen beschreef en enkele bekende soorten de revue liet passeren. Hij deed dit in zijn gekende levendige stijl die je liet snakken naar het vervolg... de excursie met de vleermuisdetector. We waren nog maar net buiten of ter hoogte van de fortgracht langsheen de bommenrij was er een Grootoorvleermuis aan het fladderen. Je kreeg die gewoon bijna niet te horen op de detector omdat deze soort met zijn wel erg grote oren weinig echolocatie gebruikt en dit veel zachter doet dan andere soorten. Dat zagen en hoorden we heel mooi in het filmpje eerder die avond. Nog voor we het Fort binnengingen hoorden en zagen we een aantal Dwergvleermuizen dartelend voorbijvliegen met op de batdetector een metallisch getjokkel tot gevolg. We zagen ook per toeval een mooie Watervleermuis hangen gewoon midden aan het plafond in een koker, een mooie waarneming die bij sommige tot de verwonderende reactie: "o zo klein" leidde. Een vleermuisbunker en een schouderhoekcaponnière werden bezocht om een indruk te krijgen waar vleermuizen zich in de winter schuilhouden of beter gezegd zich verstoppen... als je zag tussen welke kleine spleetjes die wegkruipen. Na een donkere stille tocht keken we uit over de fortgracht waar zich een fantastisch tafereel afspeelde: met tientallen kwamen ze voorbijgeraasd, de Watervleermuizen. Over het water scherend, tegen hoge snelheid, de echo raletend als een mitrailleur. Die waren hongerig zeg. Een enkele keer zagen we zelfs hoe een vleermuis het wateroppervlak opschepte ... een insect gevangen op het water, of om te drinken, wie zegt het? Nog verdoofd van dit vleermuisgeweld wandelden we terug naar de toegangspoort waar we plots verrast werden door een gedreun van een geluid op de batdetector. Een tjoewiet van de Rosse vleermuis die als een sneltrein boven de boomkruinen voorbij denderde. Het leek wel een vliegtuigje dat ons even kwam groeten. Verbluffend die avond! Gelukkig gaat "de nacht van de vleermuis" jaarlijks

door. Ik heb de datum voor volgend jaar, zaterdag 22 augustus, alvast met stip in mijn agenda gezet.

Foto: Grootoorvleermuis
(bron: waarnemingen.be)

Foto's: p. 31 boven: Gierzwaluw & egeltje in het VOC - foto's: Joachim Pintens
p. 32 midden: Kluut & Oeverloper (steltloper) tocht 10/8) - foto's Joachim Pintens
p. 33 onder: Kanoetsrandloper © Rudy Vansevenant
p. 34: Kleine bloedsteelmycena & rupsen Sint-Jacobsvlinder

Lidmaatschap Natuurpunt: 24 euro per jaar te storten op rekening van Natuurpunt vzw (BE17 2300 0442 3321 BIC:GEBABEBB) met vermelding: lidmaatschap, Afd. Zuidrand Antwerpen, naam en adres. Als lid van Natuurpunt Zuidrand Antwerpen ontvangt u het algemeen verenigingsmagazine Natuur.blad en ons afdelingstijdschrift rAntGroen.

Adreswijziging: elke adreswijziging moet rechtstreeks gemeld worden aan Natuurpunt vzw, Coxielaan 11 - 2800 Mechelen (e-mail: Vera.Baetens@natuurpunt.be) met de volgende gegevens: lidnummer, naam, oud en nieuw adres en lid "afdeling Zuidrand Antwerpen."

Abonnement op rAntGroen: voor leden van andere afdelingen door storting van 8 euro op onze rekening met vermelding van uw naam en adres.

kalender

- 4 oktober: ARDEA - start trektellingen + bijeenkomst*
- 5 oktober: zeevogels & najaarstrek - Westkapelle*
- 12 oktober: Uilenbos*
- 12 oktober: Edegem - op zoek naar 100-jarige bomen*
- 18 oktober: monumentenwandeling op Fort 7*
- 19 oktober: paddenstoelen in park Vordenstein*
- 26 oktober: vogeltocht Wintam*
- 9 november: Groen Neerland werkt !*
- 16 november: De Liereman*
- 23 november: monumentenwandeling op Fort 7*
- 23 november: Ardea zeevogelsafari*
- 29 november: behaag ... natuurlijk*
- 7 december: Kleine rietgans + Nederlandse vogelgebieden*
- 20 december: voordracht: 'Vogels in de kunst'*
- *21 december: winterzonnewende*
- 2 januari: nieuwjaarswandeling op Fort 7*
- 4 januari: vogelexcursie Zeeland*

* inschrijven noodzakelijk

*Teksten voor het volgend nummer van
rAntGroen ontvangen we graag
ten laatste op 20 november.*

